

Josef Maršík

Průkopníci rozhlasového vysílání 1923–1925

Podnikatel v oboru filmového průmyslu Ing. Eduard Svoboda a redaktor kulturní rubriky Národní politiky Miloš Čtrnáctý přicházejí s myšlenkou založit rozhlasovou společnost. Po nečekaně složitých jednáních o udělení licence s ministerstvem pošt a telegrafů, kdy je oběma průkopníkům vnucena jako další podílník továrna na výrobu radiopřijímačů Radioslavia, je společnost založena dne 7. června 1923 pod názvem Radiojournal, společnost s r. o.

Pravidelné rozhlasové vysílání ale bylo zahájeno již dříve – 18. května 1923. Tímto datem se český rozhlas zapsal mezi první rozhlasové společnosti na světě, které začaly pravidelně vysílat pro veřejnost. Počátky jsou velmi svízelné – první provizorní studio je zřízeno ve skautském stanu poblíž vysílací stanice ve Kbelích u Prahy, chybějí zkušenosti i finanční prostředky. Studio se několikrát stěhuje – nové prostory nachází v Praze v budově Poštovní nákupny, Orbisu a v Národním domě na Vinohradech. Rodí se rozhlasový program i první rozhlasové osobnosti. Po opadnutí počátečního nadšení si vedení Radiojournalu začíná uvědomovat společenskou odpovědnost nového média. Rozhlas přestává být považován za zajímavou technickou atrakci a začíná být vnímán jako důležitý prostředek osvěty, vzdělávání, ale i masového působení na veřejné mínění.

Společensko-politický kontext vzniku rozhlasového vysílání v Československu

Rozhlas vstoupil na počátku dvacátých let do hospodářsky, politicky, sociálně i kulturně poměrně stabilizované a dynamicky se rozvíjející Československé republiky. Její vývoj od roku 1918 však nebyl jednoduchý a mladý stát musel překonávat řadu závažných problémů.

Poválečný ekonomický rozvoj

Hlavním úkolem v ekonomické oblasti byla obnova válkou zdevastovaného hospodářství, jeho vymanění z vlastnictví zahraničního, zejména německého a rakouského kapitálu, a vytváření vhodných podmínek pro restrukturalizaci výroby a zavádění nových, moderních technologií. Závažným problémem, který se v dalších desetiletích po vzniku republiky promítal nejen do hospodářského, ale i politického a kulturního vývoje, byla ekonomická nevyrovnanost mezi českými zeměmi na jedné straně a Slovenskem a Podkarpatskou Rusí na straně druhé. Jestliže české země dosáhly vysokého stupně hospodářského rozvoje již před první světovou válkou a jejich poválečný vývoj dále rychle pokračoval (při vzniku republiky představovaly 90 % hospodářského potenciálu státu a řadily se k nejvyspělejším oblastem ve střední Evropě)¹, patřily Slovensko a Podkarpatská Rus k relativně zaostalým agrárním oblastem, navíc s nízkou úrovní mechanizace a převažujícím extenzivním charakterem zemědělské výroby. Vytvoření jednotného hospodářství a vyrovnání rozdílů v ekonomické vyspělosti a v kapitálové síle průmyslu obou zemí bylo úkolem, jehož řešení do značné míry podmiňovalo ekonomickou a politickou stabilitu státu i rozvoj všech dalších společenských oblastí Československé republiky.

Z hlediska vzniku a rozvoje rozhlasového vysílání měla značný význam **elektrifikace země** a rozvoj elektrotechnického průmyslu. Zatímco elektrifikace měst a průmyslové výroby probíhala velmi dynamicky se systematickou státní podporou již těsně po vzniku

republiky (výroba elektrické energie vzrostla v roce 1921 o 45 % oproti roku 1913 a v meziválečném období asi čtyřikrát), k systematictější elektrifikaci venkova docházelo pozvolněji. Přestože zákon o elektrifikaci byl přijat již v roce 1919, nebylo množství obcí vybaveno elektrickou sítí po celé meziválečné období. V roce 1928 mohlo využívat elektrickou energii 75 % obyvatel v českých zemích (a 64 % všech obyvatel ČSR), elektrifikováno bylo 50,5 % obcí v Čechách a 39,3 % obcí na Moravě a ve Slezsku.²

Také rozvoj **elektrotechnického průmyslu** byl ve srovnání s vyspělými západními státy na nižší úrovni. První továrny specializující se na výrobu elektrotechnického zařízení byly většinou ovládaný zahraničním kapitálem a pracovaly zpravidla se zahraničními patenty a licencemi.

Patřila k nim i „**Radioslavia, akciová společnost pro telegrafii a telefonii bez drátu v Praze**“, ustavená v roce 1922. Specializovala se mj. na výrobu rozhlasových přijímačů a významným způsobem se podílela na vzniku a rozvoji našeho rozhlasového vysílání. Vedle zastoupení českých podnikatelských skupin byla společnost „licenčně úzce svázaná s kartelem evropského radioprůmyslu“³, zejména francouzského.

Zahájení pravidelného rozhlasového vysílání znamenalo přirozeně významný podnět pro rychlý rozvoj radioprůmyslu. Proto již v letech 1925–1926 se u nás zabývalo výrobou radiosoučástek přibližně šedesát výrobců, jejichž zboží mohli zákazníci zakoupit v osmi stech radioobchodů. Domácí výrobu doplňoval dovoz radiotechnického zařízení ze zahraničí. Například v roce 1926 bylo dovezeno radiotechnické zboží v hodnotě 860 000 korun.

Po překonání první poválečné recese v letech 1921–1923 dosáhla průmyslová výroba v roce 1924 předválečné úrovně a nastala etapa stability a ekonomické konjunktury, která trvala s menšími výkyvy až do roku 1929. V tomto období byla překročena průmyslová výroba ve srovnání s předválečným obdobím o 41 %, rostla produktivita práce, stabilizovala se měna a začaly se uplatňovat racionální metody řízení a moderní technologie výroby – elektrifikace, pásová výroba apod. (např. Škodovy závody, Baťova výroba obuvi ve Zlíně). Ve většině ukazatelů výroby a životního standardu se Československá

republika zařadila na desáté až patnácté místo ve světě.⁴ Důsledkem tohoto nesporného hospodářského úspěchu bylo nejen celkové uklidnění ve společnosti, ale také příznivý vliv na všechny „nevýrobní“ oblasti společenského života.

Ekonomická konjunktura pozitivně ovlivnila i **vývoj rozhlasového vysílání**, které právě v důsledku celkového společenského a zvláště pak hospodářského rozvoje úspěšně překonalo nelehké počáteční vývojové stadium a až do konce dvacátých let zaznamenávalo dynamický rozvoj. Finanční potíže Radiojournalu prvních let (deficit dosáhl po třech letech působení 220 000 korun) byly zažehnány. Vstupem státu do rozhlasové společnosti byla jednak posílena její autorita, jednak byly finančními dotacemi rozšířeny hospodářské možnosti nového média. Rozhlasové vysílání bylo ovšem zpočátku přístupné víceméně jen nevelké skupině nadšenců, ochotných vydat nemalé finanční prostředky na zakoupení koncese a drahého rozhlasového přijímače s příslušným zařízením. Zájemci o rozhlasové vysílání totiž museli v prvních letech zaplatit dva poplatky: uznávací (činil 50 Kč ročně a byl hrazen poštovní správě za evidenci) a předplatné na rozhlas, které činilo 50 Kč měsíčně a bylo hrazeno vysílací společností. Jestliže Baťovy polobotky stály 39 Kč a průměrná dělnická mzda za odpracovanou směnu činila v roce 1923 o něco více než 27 Kč, pak jistě nešlo o levnou záležitost. Až později došlo ke sjednocení poplatků a k jejich snížení – od 1. dubna 1924 musel rozhlasový koncesionář zaplatit již „jen“ 10 Kč.

Sociální struktura

Relativně vysokému rozvoji průmyslově-zemědělského státu odpovídala také sociální struktura obyvatelstva Československé republiky. Nejpočetněji bylo zastoupeno dělnictvo, které tvořilo asi 58 % osob výdělečně činných (tj. přibližně 50 % celkového počtu obyvatel), asi šesti procenty byli zastoupeni úředníci a zbylou část výdělečně činných tvořili tzv. samostatní a nájemci, tj. zejména rolníci, živnostníci a vedoucí pracovníci výrobních podniků. Období hospodářské konjunktury v letech 1924–1929 přineslo určité zlepšení sociálního postavení pracujících, snížení počtu nezaměstnaných (u průmyslového dělnictva šlo například o pokles ze 14,8 % v roce 1923 na 2,3 % v roce 1929⁵) a zvýšení životní

úrovně. Úroveň sociální ochrany patřilo Československo v tomto období mezi nejvyspělejší evropské státy – bylo řazeno na sedmé až desáté místo v Evropě⁶ – a v některých hlediscích sociálního systému mnohé nejvyspělejší země dokonce předstihovalo.

Vzdělání a kultura

Příznivý vývoj a stabilizace vnitropolitických i zahraničněpolitických vztahů se promítaly i do sféry kultury, vzdělávání a celkové osvěty ve společnosti. Projevovaly se zvýšenými požadavky na úroveň školství a vzdělávání, které bylo vnímáno jako nezbytný předpoklad dalšího rozvoje všech společenských oblastí. Šlo nejen o kvantitativní rozvoj, ale zejména o modernizaci školství a rozvoj všech dalších institucí, které se na vzdělávací a osvětové práci podílely. Růst vzdělanostní úrovně obyvatelstva totiž zajišťoval nejen systém státních škol různých stupňů a typů, ale také řada dalších vzdělávacích a osvětových institucí (lidové školství), zřízených různými subjekty, například politickými stranami. Jejich centrem se stal zejména Masarykův lidovochovný ústav, těsně spolupracující také s rozhlasem.

Stát velmi dbal na rozvoj základního a středního školství. Modernizace metodiky výuky, do značné míry stále zatížené herbartovskou tradicí rakousko-uherského školství, nemohla opomenout ani rozhlasové médium. Po úspěšném **zahájení pravidelného vysílání pro děti 1. září 1925** a získání prvních zkušeností s vysíláním pro tuto specifickou skupinu posluchačů došlo také k prvním pokusům o využití rozhlasového vysílání přímo ve školním vyučování. Byly úspěšné, a **Školský rozhlas** proto zahájil zkušební vysílání již od listopadu 1926. Ovšem již předtím rozhlas svými propagačními akcemi pomáhal k tomu, aby rozhlasovými přijímači byl vybaven co největší počet škol.⁷

V bouřlivém, nicméně pluralitním a demokratickém ovzduší začala ve dvacátých letech také nová etapa české kultury. Její rozvoj byl bezesporu výrazně podpořen a podněten prohlubujícím se procesem demokratické, posíleným přijetím radikálně demokratické ústavy a legislativním zabezpečením všech občanských práv a svobod. Široký rozmach kultury a umění nemohl nezasáhnout rozhlas, který si jako jeden z hlavních úkolů stanovil právě zvyšování kulturní úrovně a vzdělanosti posluchačů. V časopise Radiojournal je tato koncepce

Poslech rádia na Ztracence

vyjádřena slovy: „Rozhlasu bylo určeno, aby převzal úlohu výchovnou, aby seznámil i zapadlý venkov s dobrou hudbou, učinil mu přístupnou operu i koncertní síň.“⁸ Důsledné prosazování této koncepce ale muselo být v dalších letech postupně korigováno – posluchači se nechtěli „jen“ vzdělávat a kultivovat klasicou hudbou a uměleckým slovem, ale také bavit.

Vznik rozhlasové společnosti a zahájení pravidelného vysílání

„V malém dřevěném domku ve Kbelích, asi padesát metrů od silnice Praha–Liberec, který stál pod třemi dřevěnými stožáry s anténou, přivítali nás poštovní technici Vlach a Jandl, kteří právě proměňovali radiotelegrafní stanici systém Huth ve stanici radiotelefonní. Vysílač o síle jed-

noho kilowattu, který šířil přes den do éteru Morseovy značky, se připojením zvláštního mikrofonního obvodu proměnil ve vysílač mluveného slova, zpěvu a hudby. Když pan Vlach několikrát po sobě zakřičel do normální uhlíkové mikrofonní vložky – to byl tehdejší mikrofon – své dlouhé ‚á‘, vložku odpojil a vyzval nás, abychom s ním šli do vysílacího studia.

Vyšli jsme z domku a asi šest metrů za ním stál v širém poli stan. Plátěný stan, do kterého se vcházelo jako do cirkusu. Odhrnuli jsme plachtu a vstoupili dovnitř. Zde již byla hlasatelka a účinkující a připravovali večerní program. (...) Rozhlédl jsem se kolem. Stan pokrýval prostor asi tak středního pokoje. Vybavení studia s travnatým kobercem tvořilo pianino, dvě židle a několik beden. Uprostřed stál dřevěný stojan, na který se věšel mikrofon opatřený papírovým trychtýřem na usměrnění zvukových vln. (...) Rozhlížel jsem se stále po stanu a byl jsem jako v Jiříkově vidění. Seděli jsme s inž. Svobodou na židlích, které stály na trávě a jejichž tenké nohy se pod námi bořily do vlhké země. Když vysílání skončilo, vyprávěl nám pan Vlach o strastech, které tu někdy prožívají. Prší-li, chodí po bednách, je-li vítr, musí každý, kdo má právě volné ruce – umělec neumělec

– držet stan, aby neuletěl...“ Těmito slovy vzpomínal jeden z prvních rozhlasových techniků Karel Koníček na počátky našeho rozhlasu.⁹

Zahájení **pravidelného rozhlasového vysílání dne 18. května 1923 ve 20.15 hod.** oznámil jeden z našich prvních časopisů, které se soustavněji věnovaly popularizaci amatérského rozhlasového vysílání a radiotelefonie, měsíčník **Radioamatér**, slovy:

„Od poloviny května máme pravidelné české rozesílání mluvy a hudby, český broadcasting. Jsou to prozatím jen zkoušky, ale jsou pořádány pravidelně a hlavně něco již se konečně děje, co jest patrně navenek a čemu mohou být svědky obyčejní smrtelníci. Firmy, které se ucházejí o získání výhradního práva na dovoz a výrobu radiopřístrojů, získaly na svou stranu obezřetně Spolek českých žurnalistů jakožto činitele, který může určitým záměrům přispěti příznivými novinovými referáty, je-li sám přímo ve věci zainteresován. V Praze v kinu Spolku českých žurnalistů Sanssouci instalována přijímací stanice, která zachycuje a v hledišti bía hlasitě reprodukuje hudební přenosy, vysílané zprvu z poštovní stanice kbelské.“¹⁰

Od myšlenky zahájit pravidelné rozhlasové vysílání pro veřejnost až k její realizaci však uplynulo několik let. Cesta ke „**skautskému stanu**“ ve Kbelích nebyla jednoduchá a první průkopníci rozhlasového vysílání museli překonat řadu nečekaných překážek. Neměli dostatek finančních prostředků ani zkušeností, jejich úsilí naráželo na nepochopení veřejnosti, ale také na zákulisní intriky vysokých úředníků ministerstva pošt a telegrafů, kteří o jejich žádosti rozhodovali. Mohli se však již opřít o první poznatky s radiotelefoní, které byly získány v zahraničí i doma a které dokazovaly, že vysílání pro veřejnost není utopie, ale realita nově se rodícího média.¹¹

Zakladatelé rozhlasové společnosti

Na začátku roku 1923 v Československu existovaly dvě skupiny, které měly zájem (i když každá z nich jinak motivovaný) na vytvoření obchodní společnosti, jež by provozovala rozhlasové vysílání.

První skupinu tvořili podnikatelé, jejichž hlavním záměrem byla výroba a prodej rozhlasových přijímačů a radiosoučástek. Jejich reprezentantem byla již zmí-

Zakladatelé RADIOJOURNALU ing. E. Svoboda, JUDr. L. Šourek, redaktor M. Čtmáctý

něná „Radioslavia, akciová společnost pro telegrafii a telefonii bez drátu v Praze“, zřízená na základě povolení uděleného společností „Telegrafia, československá továrna na telegrafy a telefony, a. s., v Praze“ a „Českomoravské elektrotechnické závody Fr. Křížík, a. s., Praha-Karlín“. ¹² Vedle těchto továren se na řízení společnosti podílela rovněž francouzská Compagnie générale de telegraphie sans fils, ¹³ která se snažila ovládnout trh s rozhlasovými přijímači.

Ředitelem společnosti byl JUDr. Ladislav Šourek.

Ladislav Šourek (1880–1959)

Absolvent právnické fakulty, od roku 1917 ředitel hypotečního a průmyslového oddělení Živnobanky. Od roku 1919 působil jako ředitel Pragobanky, kde vedl především agendu průmyslovou a kde měl možnost se seznámit se zahraničním obchodem, zejména s Francií. V letech 1922–1923 působil na ministerstvu zahraničních věcí jako poradce ve finančních a hospodářských záležitostech. Ministerstvo ho vyslalo do Paříže, kde navázal styky s francouzskými vedoucími hospodářskými kruhy. V roce 1922 se vrátil z Paříže do Československa jako ředitel správní rady Radioslavia, později byl pouze jejím členem. V roce 1923 byl zvolen nejprve jednatelem rozhlasové společnosti, později předsedou jejího jednatelského sboru. Od roku 1925 zastupoval rozhlasovou společnost v Mezinárodní rozhlasové unii v Ženevě, kde byl předsedou její právní komise.

Společnost byla založena v roce 1922, její stanovy ¹⁴ však byly schváleny až 3. listopadu 1922 a akciová jistina činila pouze 100 000 korun. Z rozhodnutí valné hromady akcionářů dne 14. května 1923 byl základní kmenový kapitál zvýšen na 500 000 korun (což nebylo náhodné a mělo vliv na další vývoj při zakládání rozhlasové společnosti).

Společnost byla spojena prostřednictvím ministerského úředníka ing. Josefa Strnada, člena její správní rady, se státní správou – s ministerstvem pošt a telegrafů.

Josef Strnad (1891–nezjištěno)

Absolvent vysoké školy technické v Praze a École supérieure d'Electricité v Paříži, kde získal diplom francouzského radioinženýra. Po vzniku republiky řídil na ministerstvu pošt a telegrafů mj. nově zřízené radiotechnické oddělení, zajišťující využití radiotelegrafie a radiotelefonie nejen pro provozní potřeby poštovní správy, ale také pro potřeby letectví a meteorologie. Účastnil se vytvoření

rozhlasové společnosti – při jednáních o udělení licence k rozhlasovému vysílání pro veřejnost zastupoval ministerstvo pošt a telegrafů. Jeden z prvních propagátorů radiotelefonie v Československu. Podílel se na přípravě legislativy k radiotelefonii. Od roku 1932 byl místopředsedou jednatelského sboru společnosti Čs. rozhlas, s. r. o. a od téhož roku spolu s ing. Ladislavem Šourkem zastupoval Československo v Mezinárodní rozhlasové unii (UIR), kde byl zároveň členem její technické komise.

Nejvýznamnější podnět k vytvoření soukromé rozhlasové obchodní společnosti však vzešel od ing. Eduarda Svobody, vůdčí osobnosti druhé zájmové skupiny.

Eduard Svoboda (1878–1958)

Od roku 1912 se věnoval podnikatelské činnosti ve filmovém oboru – provozoval u nás jednu z prvních filmových půjčoven, v roce 1918 stál u zrodu filmového obchodu na Slovensku a stal se ředitelem syndikátu filmových půjčoven v Bratislavě. V roce 1920 založil spolu s Milošem Havlem akciovou společnost filmových továren AB na Vinohradech, která se zaměřovala na obchodní využití filmu. Jeho obchodní aktivity v oboru filmového průmyslu byly natolik úspěšné, že byl v roce 1921 pověřen americkou filmovou společností Universalfilm Manufacturing zastupováním jejích obchodních zájmů ve střední Evropě. Tato firma ho také přivedla do Spojených států a když mu tam skončila pracovní smlouva, hledal nové uplatnění. ¹⁵ Nalezl ho v oboru radiotelefonie – v rozhlasovém vysílání pro veřejnost. Spolu s M. Čtrnáctým a společností Radioslavia založil rozhlasovou společnost Radiojournal. Ve společnosti byl do roku 1940 členem jednatelského sboru a do roku 1945 technickým ředitelem.

Nelze se divit, že podnikatel se zkušenostmi v mediální (filmové) sféře nemohl při svém pobytu ve Spojených státech přehlédnout rychlý rozvoj rozhlasu, který v té době představoval jedno z nejdynamičtějších rozvíjejících odvětví podnikání. Odtud byl jen krůček k myšlence zahájit rozhlasové vysílání na komerční bázi také u nás.

K tomu však potřeboval jak nemalé finanční prostředky, jichž se mu nedostávalo, tak také pomoc při přípravě a realizaci programové náplně vysílání, která jemu, technikovi, byla přece jen poněkud vzdálená. Hledal proto společníka, který by mu pomohl oba základní a nezbytné předpoklady k založení rozhlasové společnosti splnit. Našel ho v osobě Miloše Čtrnáctého.

Miloš Čtrnáctý (1882–1970)

Redaktor listu *Čas* (1902–1904), referent kulturní rubriky Národní politiky (1904–1923), od roku 1919 řádný člen Spolku českých žurnalistů, roku 1921 zvolen členem spolkového výboru a zároveň jmenován zástupcem spolku ve věci provozování kina Sanssouci. Divadelní dramaturg. Autor povídek a románů z pražského prostředí, četných popularizačních a vzpomínkových článků o počátcích rozhlasového vysílání a rozsáhlých rukopisných vzpomínek. Jak jsme začínali. Spolu s ing. Eduardem Svobodou a společností Radioslavia založil společnost Radiojournal, v níž vykonával od 1. června 1923 do 31. března 1927 funkci šéfa programu. Do roku 1940 byl členem jednatelského sboru Radiojournalu. V září roku 1923 založil programový časopis Radiojournal a byl jeho prvním šéfredaktorem.

Jak se ukázalo, byl to krok šťastný a prozíravý. Eduard Svoboda o Miloši Čtrnáctém pravděpodobně věděl ze svého působení ve filmovém oboru, že jde o člověka s vynikajícími organizačními schopnostmi.

Tento předpoklad potvrdily i některé další aktivity Miloše Čtrnáctého z prvního období po vzniku republiky, například událost, která v roce 1920 rozvířila hladinu tehdejšího kulturního a společenského života. „V listopadu tohoto roku se Miloš Čtrnáctý jako vášnivý ctitel divadla stává vůdčí osobností skupiny českých herců a dalších umělců, kteří násilně zabírají pro českou činohru budovu Stavovského divadla, kde předtím po dlouhá desetiletí působil výhradně německý soubor. (...) to byl rozhodující argument, který přiměl filmového podnikatele Svobodu, aby získal pro spolupráci novináře Čtrnáctého.“¹⁶

Druhým, neméně významným argumentem bylo členství Miloše Čtrnáctého ve výboru Spolku českých žurnalistů.

Spolek českých žurnalistů¹⁷

Byl založen v roce 1877 z podnětu skupiny českých žurnalistů (mj. Jana Nerudy, Ignáta Herrmanna, Jakuba Arbesa, Josefa Václava Sládka) jako podpůrná a penzijní novinářská organizace, později také jako organizace profesní a částečně odborová (prosazoval například zavedení pracovních smluv mezi novináři a zaměstnavateli, právo novinářů na nedělní klid, právo na placenou dovolenou). Jeho hlavní náplní byla ovšem činnost sociální. Finanční prostředky pro ni získával jednak ze sponzorských darů od soukromníků a institucí, jednak z vlastní podnikatelské činnosti – z pořádání divadelních představení, akademií,

uměleckých večírků, přednášek a koncertů, které se nezdídky staly i významnými kulturními a společenskými událostmi. V roce 1913 zakoupil koncesi k provozování biografu, který zahájil provoz na Palackého třídě na Vinohradech pod názvem Bio Škréta, v roce 1922 byl přesunut do dnešní Opletalovy ulice s názvem Bio Sanssouci. V roce 1919 byl valnou hromadou spolku přijat jako jeho řádný člen redaktor Národní politiky Miloš Čtrnáctý, který byl v roce 1921 zvolen členem spolkového výboru a zároveň jmenován zástupcem spolku ve věci provozování kina Sanssouci. V roce 1939 se Miloš Čtrnáctý stal předsedou spolku – v témže roce však byla činnost Spolku českých žurnalistů ukončena. Některé z jeho fondů ale působily ještě v poválečném období.

Eduard Svoboda očekával pro svůj projekt od Spolku českých žurnalistů prostřednictvím Miloše Čtrnáctého jak finanční podporu, tak také podporu celé novinářské obce. Jako podnikatel věděl, jak důležité jsou „příznivé novinové referáty“¹⁸, tedy reklama nově vznikajícího média v denním tisku a časopisech.¹⁹

Ve svých vzpomínkách Miloš Čtrnáctý uvádí, jak dostal od ing. Eduarda Svobody nabídku ke spolupráci na založení rozhlasové společnosti: „Ve vestibulu biografu (...) objevil se mladší, štíhlý muž a přál si se mnou mluvit. (...) Jsem Antonín Benoni, filmový zástupce, představil se. (...) Především vám mám vyřídit pozdrav od inženýra Svobody, který je teď v Americe. (...) Požádal mne, abych vás navštívil a zeptal se vás, (...) mohl-li by počítat s vaší pomocí.“²⁰ V jedné ze svých dalších vzpomínek k této nabídce poznamenává: „Přiznávám se, že slyšel jsem o radiu poprvé v životě a že jsem nevěděl, oč vlastně jde. Teprve když posel mi vysvětlil, že jde o nový vynález, o poslouchání koncertů a oper ze vzduchu, doma v teple u přijímacího aparátu, začal jsem se zajímat a pustil do bližšího jednání.“²¹

Nečekané potíže s ministerstvem pošt a telegrafů

Návrh na spolupráci Miloš Čtrnáctý přijal a od tohoto okamžiku začalo složité vyjednávání obou průkopníků o udělení koncese s ministerstvem pošt a telegrafů, reprezentovaným ve věci radiotelefonie ministerským radou (později přednostou odboru) ing. Josefem Strnadem, který měl pro udělení povolení (vysílací koncese) rozhodující slovo. Bez ní nesměl nikdo vysílání zahájit. Předpokládali, že jsou první a že jejich podnikatelský zájem jim vynesou slušný zisk. Brzy však zjistili, že realizace jejich plánu nebude jednoduchá.

Miloš Čtrnáctý na toto období (konec roku 1922) vzpomíná: „Zanedlouho v chladném prosincovém dni kráčeli jsme dopoledne s inž. Svobodou Holečkovou ulicí na Smíchově ke klášteru Sacré Coeur, kde sídlilo ministerstvo pošt. Nebylo nám nijak veselo, poněvadž jsme věděli, že náš první zákrok ve státním aparátě bude působit jako puma a že hned první překážky se nám vysypou na cestu. To se také stalo.“²² A dále pokračuje: „Pan rada přijal nás velmi vlídně a když vyslechl, proč vlastně přicházíme, neubráníl se jistému překvapení, které však nijak nedal najevo. Poslouchal pozorně, svrástil poněkud čelo a řekl pak zdvořile: ‚To, co mi zde vypravujete, pánové, velmi mne zajímá, neboť sám velmi pilně sleduji rozvoj radiotelefonie v cizině. Chápu vaši snahu, ale nemohu vám dnes ještě říci, jaké stanovisko úřad ve vaší věci zaujme.‘ Vzápětí však prozradil důvod svého opatrného a vyhybavého postoje: ‚Já sám budu ji všemožně podporovat. Ale musím vás upozornit, že nejste samotní, kteří se ucházíte o povolení k vysílání. V Radioslavií, kde jsem ve správní radě, zabýváme se už dávno tou myšlenkou a chceme rovněž něco podniknout. Sešly se tu tedy dva návrhy, což jen dosvědčuje, že záležitost je skutečně akutní a že náš úřad bude jí musít věnovat pozornost. Ale odkud chcete vysílat, pánové, když nemáme dosud žádnou speciální vysílací stanici pro radiofonii...?‘ Na tuto logickou otázku však žadatelé byli připraveni a přednesli svůj návrh: ‚Myslíli jsme na kbelskou stanici a chceme žádati ministerstvo o její zapůjčení...‘ ‚Kbely jsou zařízení pouze pro radiotelegrafii...‘ skočil nám do řeči pan rada, jemuž zřejmě nebylo příjemno pouštět se do podrobné debaty. Měli jsme dojem, že jsme někoho předběhli a že asi nebude tak snadné uskutečnit náš plán bez určitých komplikací. (...) Bavil se s námi ještě chvíli přátelsky, načež nás požádal, abychom přišli za několik dnů se pozeptat.“²³

Další jednání se ale protáhlo až na několik měsíců – do jara roku 1923.

Miloš Čtrnáctý uvádí: „Někdy se zdálo, jako by celá věc usnula, a proto bylo třeba znovu intervenovat a popohánět, až konečně při jedné návštěvě u ministerského rady inž. Strnada bylo nám řečeno rozhodující slovo: ‚Myslím, pánové, že by bylo nejlépe, kdybyste se spojili s Radioslavií a společně s ní vytvořili vysílací společnost. Jednali jsme o tom již u nás v ministerstvu a soudíme, že návrh by byl proveditelný, jelikož Radioslavia má zájem hlavně na výrobě přijímacích aparátů, vy pak na vysílání.“²⁴ V tomto okamžiku žadatelé pochopili, proč to dlouhé vyjednávání a podivné peripetie při vyřizování jejich žádosti: „Teď se nám v hlavě rozjasnilo. Proto jsme museli tak dlouho čekat! Pánové asi doufali, že to dlouhé přešlapování v koridoru nás donutí k ústupu a že Radioslavia, na

kteří měl také stát účast, opanuje pole. Když se tak nestalo, kousli do kyselého jablka a nabídli nám spojení.“²⁵ „Věděli jsme, že nedojdeme k cíli jinak, než když se dáme naznačenou cestou.“²⁶

Potíže s Radioslavií

Avšak ani víceméně vnučená fúze s Radioslavií nebyla, jak se záhy ukázalo, jednoduchá. M. Čtrnáctý uvádí: „*Jednání s Radioslavií bylo zahájeno prostřednictvím JUDr. Ladislava Šourka a přineslo nám nové překvapení. Radioslavia žádala 51 % kapitálového zastoupení, jinými slovy většinu v chystané společnosti. (...) Zástupce žádal, aby peníze byly složeny u Pražské úvěrní banky společně v jeden den, jinak že odklad nepřipustí a že celá věc padá. Měl jsem dojem, že s ‚padnutím‘ věci se na druhé straně počítá, aby skupina Radioslavia měla volnou ruku. Čekalo se, že jakmile dojde k skládání peněz, že nám dojde dech.*“²⁷

Nadpoloviční kapitálové zastoupení ve společnosti, a tím také její ovládnutí bylo zdůvodňováno tím, že spojením s Radioslavií (a tím také s S. F. R. – Société Française Radioélectrique) získají žurnalisté její „know how“ – značné zkušenosti v oboru a všestrannou technickou pomoc. „*S těžkým srdcem přistoupili jsme na tuto podmínku u vědomí, že pro budoucnost je to nešťastný krok. Nedalo se však nic jiného dělat, nemělo-li se jednat o rozbití a neměla-li znovu začít naše Odysea.*“²⁸

Byly to tedy pro ing. Eduarda Svobodu a Miloše Čtrnáctého podmínky mimořádně tvrdé.

14. května 1923 navíc rozhodla valná hromada Radioslavia o navýšení kmenového kapitálu 100 000 Kč na pětinasobek – na 500 000 Kč. Složit 245 000 Kč (tj. požadovaných 49 %) však byla pro podnikatele Svobodu a novináře Čtrnáctého, oba bez většího finančního zázemí, téměř nepřekonatelná překážka. Proto zejména požadavek, že stanovený kapitálový vklad musí být složen v určený den bez možnosti odkladu, jinak že celá věc padá, vyvolává určité podezření, že společnost Radioslavia předpokládala, že stanovené podmínky do určeného termínu splněny být nemohou. To by jí pravděpodobně umožnilo založit rozhlasovou společnost sama, bez cizích společníků, a získat tak monopol na rozhlasové vysílání.

Miloš Čtrnáctý se proto urychleně obrátil dopisem na členy Spolku českých žurnalistů se žádostí, aby nejpoz-

ději do tří dnů zakoupili podíly po dvou tisících korun a shromáždili požadovanou částku.

Jeho náborový dopis²⁹ se však nesetkal s očekávaným ohlasem.³⁰

Sám Spolek zakoupil pouze tři podíly (vložil tedy 6000 Kč), devět podílů (18 000 Kč) zakoupili novináři, kolegové Čtrnáctého, na něž měl osobní vliv, z nich čtyři byli přímo z redakce Národní politiky.

Bylo proto nutné najít ještě jiný finanční zdroj, od něhož by bylo možné si peníze vypůjčit. Již předtím byl naštěstí získán v osobě Růženy Čermákové z Velkého Meziříčí³¹, která velkoryse vložila do vznikající společnosti chybějící finanční obnos. Šlo o částku nemalou, kterou, jak vyplývá ze vzpomínek Miloše Čtrnáctého, on sám splácel ze svého platu ještě po řadu let.³²

Potřebná finanční částka však byla nakonec v požadovaném termínu u Pražské úvěrní banky společně složena. Skupina kolem Svobody a Čtrnáctého, souhrnně označována jako „skupina žurnalistů“ (i když, jak je výše uvedeno, všichni její členové novináři nebyli), tím zastupovala menšinou, devětačtyřicetiprocentní podíl kmenového kapitálu.

Založení rozhlasové společnosti tak již nic nestálo v cestě.

„Začínali jsme s prázdnými rukama,“ vzpomínal po letech Miloš Čtrnáctý, „nebylo žádné vysílací stanice, nebylo studií, nebylo právní úpravy vysílání. Ale věděli jsme, že rozhlas stane se jednou velmocí, že nadejde doba zápasu o vlny ve světovém prostoru a konečně, že před námi leží neurčitá doba počátečního vývoje a dětských nemocí nové, u nás neznámé instituce a že bude u nás tím lépe, čím dříve ji budeme mít za sebou. To vše bylo příčinou, proč jsme se snažili urychlit jednání o rozhlas a dospět k pravidelnému vysílání...“³³

Vznik rozhlasové společnosti

Ustavující valná hromada se konala za předsednictví dr. Ladislava Šourka dne **7. června 1923** v kanceláři notáře Vladimíra Uhlíře v Praze II, Jungmannově ulici 22. Společnost byla založena jako ryze soukromá pod firemním názvem „**Radiojournal, společnost s r. o.**“ (podle hlavních podílníků – Radioslavie a žurnalistů) s kmenovým kapitálem 500 000 korun.

Nebylo to mnoho. Například britská společnost BBC, založená o půl roku dříve, disponovala kapitálem v přepočtu 11 milionů korun, deseti hlavními a deseti vedlejšími moderně vybavenými stanicemi a vyškoleným personálem.³⁴

Na ustavující schůzi byly zvoleny nejvyšší orgány společnosti: pětičlenný jednatelský sbor a tříčlenná dozorcí rada.

Předsedou jednatelského sboru společnosti byl zvolen **ing. Richard Gemperle**, ředitel Českomoravských elektrotechnických podniků (Křížkových závodů) a člen správní rady Radioslavie, jehož postavení do čela společnosti byl určitý kompromis mezi Radioslavií a žurnalisty. (Ve vedení společnosti působil pravděpodobně jen o něco déle než rok, pak byl vystřídán dr. Ladislavem Šourkem, ředitelem Radioslavie.) Členy jednatelského sboru byli dále dr. Ladislav Šourek, Miloš Čtrnáctý, ing. Eduard Svoboda a ing. Pavel Hájek.

Dozorcí rada společnosti byla zvolena ve složení Henri Pelissot (ředitel Pražské úvěrní banky), Karel Hrabčík (ředitel společnosti Telegrafia) a dr. Josef Svátek.

Technickým ředitelem společnosti byl jmenován ing. Eduard Svoboda, programovým ředitelem Miloš Čtrnáctý (od roku 1923 stál v čele programového oddělení Radiojournalu).

Účel společnosti byl ve společenské smlouvě vymezen na „rozšiřování zpráv hospodářských, meteorologických, bursovních, sportovních a zpráv rázu všeobecného, jakož i přednášek kulturních a poučných, recitací, koncertů apod. cestou radiotelefonickou v určitém okruhu svých předplatitelů (abonentů), kteří musí být majiteli koncesovaných přijímacích stanic.“³⁵

Kanceláře si společnost zřídila v úředních místnostech Radioslavie v domě U Choděřů na Národní třídě č. 26. Původně se počítalo s tím, že v těchto prostorách budou vybudována vysílací studia, ale protože nikdy nedošlo k linkovému propojení s kbelskou stanicí, studia zde zřízena nebyla.

V červenci obdržela nově vzniklá společnost zvláštní licenci od ministerstva vnitra na pořádání programů („*radiofonických koncertů, zpěvu, přednášek a zpráv všeobecné zajímavosti*“) a ministerstvo pošt a telegrafů jí poskytlo k dispozici kbelskou stanicí. Zároveň společnost přijala firemní název **Radiojournal, českoslo-**

venské zpravodajství radiotelefonické. O obnovení licence musela žádat každé následující tři roky.

První rozhlasové studio ve skautském stanu ve Kbelích

Ze stanice ve Kbelích se však v té době již vysílalo – od **18. května 1923** pravidelně každý den pro veřejnost.

Počátky však byly neobyčejně složité. Kbelská stanice totiž nebyla pro každodenní vysílání hudebního a slovesného programu vůbec vhodná. Jednak byla poměrně daleko od kulturního a společenského centra a spojení hromadnou dopravou bylo poměrně komplikované, což ztěžovalo účast prvních účinkujících ve vysílání, jednak byla zřízena na kbelském letišti jako telegrafní vysílačka pro vysílání tzv. meteorů (meteorologických zpráv) pro leteckou službu a jako stanice pro radiofonii mohla být používána jen po technické úpravě. I pak byl ale poslech programu nepříjemně rušen stálým tónem ve výši 500 Hz. Tato technická závada byla vyvolána nedostatečnou filtrací usměrněného proudu a byla odstraněna až v listopadu 1924, kdy byl vysílač rekonstruován a v dalším období definitivně určen výhradně pro radiotelefonický provoz. Pro potřeby pravidelného rozhlasového vysílání byla kbelská stanice využívána od května 1923 do února 1925, kdy její funkci převzala vysílací stanice ve Strašnicích.

Stanice byla umístěna v dřevěném domku, který poskytoval jen nejnútnejší prostor pro technické pracovníky (Vlacha a Jandla); pro programové pracovníky a první účinkující v rozhlasových přenosech v něm nebylo dostatek místa. Když se dne 16. května na místo dostavili Eduard Svoboda a Miloš Čtrnáctý, aby vysílání připravili, byli právě pro nedostatek místa odmítnuti. V nouzi jim vypomohl skautský **stan**, který byl u stanice shodou okolností postaven o den dříve – 15. května. Toho dne, jak již bylo uvedeno, pořádala Osvětová beseda další přednášku ing. Josefa Strnada o radiofonii s ukázkou vysílání – přenosem hudebního vystoupení z kbelské stanice. Protože pro účinkující nebylo ve stanici místo, vypůjčila si Osvětová beseda u pražské Prázdňinové péče o mládež stan, který byl postaven v těsném sousedství stanice, a z něho se názorná rozhlasová hudební produkce uskutečnila. Tento stan se zapůjčeným klavírem a kobercem, který byl původně zřízen pouze pro jedinou ukázkou rozhlasového vysílání,

Ve Kbelích se vysílalo ze stanu (1923)

se nakonec stal na několik letních měsíců **prvním studiem českého rozhlasu**.³⁶

Programové počátky

Program prvního „vysílacího dne“ zajišťovali pod vedením ing. Eduarda Svobody členové orchestru *bis Sanssouci*: houslista Josef Hašek, kornetista Emil Čermák a cellista František Voženílek, který zahrál *Sicilianu* z opery *Sedlák kavalír* od Pietra Mascagniho. Sólisty doprovázel na klavír prof. Karel Sergej Duda³⁷, bývalý profesor carské konzervatoře v Kyjevě. V programu vystoupila také operní pěvkyně Růžena Topinková, která zapívala Malátovy písně.

První pořad uváděl technik Vlach, který ještě před ohlášením vstoupil do éteru při ladění stanice svým hlubokým „áááááá“. Vysílání později zahajoval slovy: „*Halo – haló – zde radiostanice O. K. P. Kbely u Prahy, prozatímní vysílací stanice Radiojournalu, která vysílá na vlně 1025 m zprávy a program.*“³⁸ Pak nahlásil jednotlivá hudební čísla a nakonec se s posluchači rozloučil pozdravem „*Na slyšenou*“.

Denník Radiojournala:

rok 1923:

Dne 17. května: Na vlně 1100m nachycen v Londouci koncert,
přiváděný sborů na Koflíně.

Dne 18. května: Začátek pravidelného vysílání ze Kbel,
vždy v 8¹⁵ večer. Křivo: p. Šopinková
Housle: p. Haasěk,
Trubka: p. Černák

Dne 19-24 května: v 8¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. Haasěk
Cello: p. Vojenilek
Trubka: p. Černák

Dne 25. května: v 8¹⁵ večer ze Kbel: Cello: p. Jiráček, Jan Čáského Triá
Housle: p. Haasěk
Trubka: p. Černák

Dne 26. května: v 8¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. J. Hořicha
Cello: p. Vojenilek
Křidlovka: p. Černák

Dne 27. května: v 8¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. Hořicha
Cello: p. Vojenilek
Trubka: p. Černák

Dne 28. května: v 8¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. Pacovská
" : p. Hořicha

Počasi prvnímu vysílacímu dnu nepřálo, a tak účinkující trnuli obavou, že silný vítr a prudký déšť improvizované stanové studio odnese a znemožní vysílání programu. Při vystoupení pěvkyně Topinkové dokonce jakýsi pes podlehl stěnu stanu, aby se ochránil před nepohodou, a doprovodil zpěvačku svým štěkotem. Naštěstí mikrofon nebyl tak citlivý, aby jeho projev zachytil, přesto si všichni oddychli, když byl pes chycen a ze stanu odveden.

Program byl přenášen do licencovaného kina Spolku českých žurnalistů Sanssouci. Zde jej z jediného přijímače, zapůjčeného firmou Radioslavia, na který bylo napojeno osm reproduktorů, sledoval Miloš Čtrnáctý a shromáždění posluchači. M. Čtrnáctý podle vlastního vyjádření „ani raději na tento večer nevzpomíná, ví jen, že byl šťasten, že bylo vůbec něco slyšet a že hlavně kornet p. Čermákův, jenž první v čl. rozhlasu zatroubil naši hymnu, přemohl všechny ty šramoty a poruchy, které aparát zachycoval a ampliony rozšiřovaly.“³⁹

Národní politika ze dne 19. května 1923 reagovala na zahájení pravidelného vysílání pro veřejnost bez většího vzrušení. Tisk vesměs zdůrazňoval spíše technickou stránku nového vynálezu, aniž by si přirozeně uvědomoval jeho společenské důsledky a souvislosti. Rozhlas byl chápán v době svého zrodu především jako zajímavá atrakce a technická novinka: „Zajímavé ukázky radiofonického koncertu předvádějí se za péče Spolku českých žurnalistů denně v bio Sanssouci. (...) Hudba vysílána je bez drátu z radiostanice v Kbelích, zařízení ovšem hlavně pro radiotelegrafii a pro radiotelefonii jen provizorně upravené, než bude postavena hlavní stanice pro hudbu a přednášky, a zaznívá v sále z osmi multiplikátorů⁴⁰ umístěných na stěnách. První tyto pokusy mají vést k dalším zdokonalením a rozšíření radiofonie u nás.“⁴¹

Za nájem vysílací stanice ve Kbelích platila společnost paušální poplatek 10 000 Kč měsíčně, který zahrnoval úhradu za elektrickou energii, platy personálu, opotřebování přístrojů a jiné položky.⁴² Od 1. listopadu 1926 převzala úhradu za tato vydání státní správa s tím, že si ponechávala polovinu příjmů z vybraných posluchačských poplatků; v dalších letech se podíl Radiojournalu na vybraných poplatcích zmenšil. Příjem Radiojournalu z koncesí činil v roce 1924 mezi 1500 Kč až 5000 Kč měsíčně.

V kině Sanssouci byl program reprodukován čtvrt hodiny před zahájením filmového představení vždy od 20.15 hod., kdy vysílání Radiojournalu začínalo. „Seděl jsem v šeru kanceláře biografu Sanssouci, který se stal na počátku důležitým opěrným bodem našeho rozhlasového podnikání, a naslouchal koncertu, jehož zvuky pronikaly z Pathé tlampače, stojícího na psacím stole. (...) Zde kontroloval jsem jako šéf programu první naše relace, radoval se i zlobil, ale neztrácel naději, zatím co inž. Svoboda jako technický ředitel řídil vysílání ve Kbelích a inž. Hájek z Radioslavia nebo operatér Velík snažili se pod projekční kabinou a plátnem biografu zachytit slova a hudbu ze Kbel a jejich reprodukcí v hledišti biografu přesvědčit obecnost, že rozhlas je hudbou budoucnosti,“⁴³ vzpomíná Miloš Čtrnáctý. Tyto veřejné rozhlasové propagační produkce ale trvaly jen několik týdnů.

První rozhlasový časopis

K rozhlasové osvětě přispěl také časopis **Radiojournal**, který začal vydávat jednou měsíčně od září 1923 Miloš Čtrnáctý. Až do konce roku 1923 byl časopis zaměřen spíše technicky, od 3. ledna 1924, kdy již vycházel jako týdeník (v sobotu), začal také přinášet přehled programu Radiojournalu a vybraných zahraničních stanic. Od 26. února 1925 umožňoval zvětšený formát věnovat každému vysílacímu dni jednu stranu s uvedením programu všech vysílacích stanic, délky vlny a vysílacího času.

Propagační akce

Oficiálně byl Radiojournal představen veřejnosti na podzim roku 1923, a to na pražském veletrhu. Program byl přenášen denně od 16.00 hod. shromážděným posluchačům v sálu pavilonu Prvního pražského měšťanského pivovaru před budovou Průmyslového paláce. Dalším amplionem, umístěným v okně druhé místnosti, byl reprodukován četným zájemcům shromážděným před pavilonem, kteří se již do sálu nevešli. Posluchači měli možnost sledovat nejen odpolední a večerní koncerty ze Kbel, ale také podvečerní koncerty (od 18.10 hod.) vysílané z Paříže z Eiffelovy věže. Tyto produkce přispěly k seznámení velkého počtu obyvatel a návštěvníků Prahy s rozhlasem. Na veletrhu bylo také prodáváno první číslo časopisu Radiojournal. Přestože stálo

jen 1 Kč, nebyl o ně nijak velký zájem, a proto bylo později rozdáváno zdarma. I tímto způsobem se rozhlasová společnost snažila o reklamu a propagaci svého vysílání. Podle Miloše Čtrnáctého se začal zajímat o rozhlasové vysílání po těchto veřejných produkcích zejména venkov, odkud Radiojournal obdržel vzápětí četné žádosti o zřízení rozhlasových přijímačů „zejména z kruhů průmyslových a zemědělských“.⁴⁴

V člancích v Národní politice, věnovaných dne 6. října 1923 vysílání na pražském veletrhu, se uvádí: „Aby návštěvníci veletrhu poznali též blíže nejnovější vymoženosti radiotelefonie, pořádá Radiojournal každý den na výstavišti od 4. hod. odp. počínaje radiotelefonické koncerty, vysílané ze Kbel, které jsou s úspěchem hlasitě reprodukovány mluviči, zapůjčenými od společnosti Marconi, v sále restaurace Prvního pražského měšťanského pivovaru. (...) Naše radiofonie činí neustále pokroky a je předmětem všeobecného zájmu, zejména na veletrzích, kde produkce Radiojournalu poslouchá denně mnoho obecnstva, mezi ním i cizích hostů – Angličanů, Francouzů, Američanů atd. V těchto dnech přítomna byla též delegace z Bělehradu, kde jsou koncerty ze Kbel poslouchány, právě tak jako v Paříži. Náš krajan pan V. Štěpař, elektrotechnik z Paříže, který dlí právě v Praze, sděluje, že slyšel koncerty Radiojournalu i daleko za Paříží, kde podnikal pokusy. Rozuměl každému slovu. Z nástrojů vynikal zvláště klarinet. U nás těší se velkému zájmu koncerty vysílané z Eiffelovy věže v Paříži, které jsou zachycovány na výstavišti v 6 hod. 10 minut.“⁴⁵

Také v následujícím roce předváděl Radiojournal svou produkci na dalších dvou veletrzích (jarním a podzimním), což přispělo k dalšímu rozšíření počtu žadatelů o rozhlasovou koncesi.

Úspěch veletržního vysílání inspiroval vedení Radiojournalu k další slavné propagační akci – tentokrát v centru Prahy. Rozhlasový přijímač zn. Nice byl od 14. října 1923 instalován ve vrátnici tiskařského družstva Národní politiky na Václavském náměstí. Technici umístili reproduktor do otevřeného okénka nad dveřmi vrátnice, odkud byl hudební program Radiojournalu dobře slyšitelný po celé spodní části Václavského náměstí. „*Aparaturu jsme přivezli vždy večer před tím (z kina Sanssouci – pozn. aut.) do redakce Národní politiky. (...) Vozili jsme ji na dvoukolové káře, někdy nám pomáhal tlačít sám ředitel.*“⁴⁶

Nedělní vysílání od 11.00 do 12.30 hod. vždy vyvolalo mezi shromážděnými Pražany velký zájem. Již při první produkci byl dokonce přerušen provoz tramvajů na Václavském náměstí, proto při druhé produkci musela nastoupit dopravní policie, která řídila provoz. Také tisk se k těmto reklamním produkcím, které trvaly až do zimy 1924, vyjadřoval velmi pochvalně. Národní politika dne 16. října uvedla: „Nedělní pokus vydařil se velmi dobře. (...) produkce tlumočeny byly zcela čistě, zřetelně a tak hlasitě, že je dobře slyšelo nejen obecnstvo na chodníku, nýbrž i v celém okruhu před naším závodem. Ti, kdo jim naslouchali, přesvědčili se sami, že naše radiotelegrafie se německé nejen vyrovná, nýbrž v lecčem ji i předčí (zřetelnost mluveného slova). Novinka vzbudila přirozeně svou pozornost a pod amplionem kupil se zástup posluchačů až do půl jedné hodiny odpolední, kdy produkce skončeny. Koncert opakovati se bude příští neděli zase v 11 hodin dopoledne.“⁴⁷

Dne 18. října ve své anonci na další nedělní hudební produkci upozornila Národní politika především na skutečnost, že zvuk je přenášen „vzduchem“: „*Koncert vysílán bude ve Kbelích a bude hlasitě reprodukován na Václavském náměstí anglickým amplionem, který je někdy omylem považován za gramofon. Skladby nereprodukuje se z žádných desek, nýbrž přenášejí se uměle přímo do mikrofonu ve Kbelích, zvuky jejich letí prostorem na elektromagnetických vlnách a zachycovány jsou ‚ze vzduchu‘ přístrojem v našem závodě. Obecnstvo se žádá, aby se nestavělo na koleje elektrické dráhy a nezavdávalo příčinu k zbytečnému zvonění řidičů, které by produkci rušilo. V případě silných povětrnostních poruch koncert odpadá.*“⁴⁸ Celá akce přispěla k propagaci rozhlasu ve veřejnosti.

Svízelné počátky vysílání

Počátky pravidelného vysílání byly provizorní a svízelné, ale první průkopníci nejednou zažili i humorné situace.

Karel Koníček například vzpomínal na jedno z prvních rozhlasových vystoupení členky opery Národního divadla Míly Kočové: „Po ohlášení árie lesní žínky z Dvořákovy Rusalcky převzala zpěvačka od hlasatelky Tučkové mikrofon a začala zpívat ‚Mám zlaté vlásky, mám...‘ Pojednou zbledla a dívajíc se vyděšeně na jednu bednu, zazpívala ‚svatojánské myšky slétají se k nim...‘ Na bedně totiž pobíhaly dvě malé myši, které se sem uchýlily před nepohodou, a tak místo svatojánských mušek objevily se v árii myšky.

Profesor Duda si toho povšiml, myšky rychle zapudil, a tak zpěvačka árii už hrdinně a správně dozpívala.⁴⁹

Ing. Eduard Svoboda se zase věnoval ve svých vzpomínkách zejména technickým a organizačním problémům prvních týdnů rozhlasového vysílání:

„Rozhlasový mikrofon jsme neměli, a budete se proto jistě tázat, do čeho jsme tedy vlastně zpívali a hráli. Není to žádné tajemství. Do modulačního okruhu vysílačky se prostě zapojil týž uhlíkový mikrofon, do kterého mluvíte při telefonování, a po několika pokusech byl problém vyřešen. Pro malou citlivost tohoto mikrofonu bylo nutné umístit jej co možná nejlíže u zdroje zvuku, tedy zpěvákovi blízko úst a u klavíru pod resonanční desku. Horší již bylo, měli se zachytiti zpěv s doprovodem klavíru. Naši účinkující měli však pro tyto potíže velké pochopení, a stali se proto hotovými akrobaty. Jeden doktor (tenorista dr. Dušánek – pozn. aut.) ležel při zpívání vždy pod klavírem a sklízel tak největší úspěchy. Každý nástroj vyžadoval zvláštní způsob zachycení. Tak hrál například náš vyhlášený cellista, pan Berka, Dvořákovu Humoresku a mechanik Vlach klečel před ním a držel mikrofon těsně u můstku, aby zvuk byl věrně zachycen. Při houslovém sólu musel dokonce následovat pohyby houslistovy, a to nebylo tak snadné, byl-li houslista trochu temperamentnější. Dechovým nástrojům jsme proto dávali přednost, poněvadž vyvozovaly větší množství energie. Nedali jsme se však odstrašit a dělali další pokusy a vynálezy. Zvedli jsme klavír na tři vysoké bedny, takže zpěvák či houslista mohl pod ním rovně stát a zpívat při doprovodu do mikrofonu. Pro našeho oblíbe-

K. Duda a J. Hašek (1923)

ného pianistu Dudu jsme vybudovali pyramidu z beden, sloužících původně jako obal pro vysílací lampy. Jednou však hrál Pochod donských kozáků příliš temperamentně, a tu byl koncert náhle přerušen hřmotem, neboť trůn pod panem profesorem se zhroutil. Posluchači čekali trpělivě, až bylo opět všechno uvedeno do pořádku.⁵⁰

Spojení z Prahy do kbelského „studia“ bylo pro účinkující zpravidla zajišťováno automobilem (taxislužbou jedné pražské firmy, která cenově vycházela Radiojournalu vstříc), zaměstnanci také jezdili tramvají na konečnou stanici do Vysočan a potom pokračovali ještě skoro půl hodiny pěšky.

První rozhlasoví tvůrci

Ohlašování a odhlašování pořadů zpočátku zajišťovali technici Vlach a Jandl, později stenotypistka Emilie Tučková, která také od listopadu 1923 hlásila tržní ceny zeleniny a masa. Až 17. ledna 1924 vstoupil do pracovního poměru s Radiojournalem Adolf Dobrovolný, který se stal naším prvním profesionálním rozhlasovým hlasatelem. Od 1. ledna 1925 byl definitivně angažován jako stálý hlasatel Radiojournalu.

Adolf Dobrovolný (1869–1934)

Od roku 1888 herec a později i divadelní režisér, v letech 1924–1931 první profesionální hlasatel, recitátor a průvodce programem Radiojournalu, v letech 1931–1934 pracoval v programovém provozu. Kromě hlasatelské profese účinkoval v prvních literárních pořadech rozhlasu, které sám vybíral a připravoval. Uváděl přímé přenosy z koncertů, divadel a ze slavnostních událostí. Podílel se také na prvním sportovním přenosu, když v roce 1924 líčil do mikrofonu podle telefonického popisu z místa utkání průběh boxerského zápasu (tento přenos je některými rozhlasovými teoretiky považován za první sportovní reportáž). Byl velmi oblíbený u posluchačů a pro svůj otcovský a laskavý způsob mluvy byl dáván za vzor jako hlasatel i v zahraničí. Byl mistrem výslovnosti a jazykové čistoty, již během svého divadelního působení byl vyhlášený recitátor. Formou svých vstupů do přímých přenosů a komentováním ovlivnil i rozvoj rozhlasových publicistických žánrů.⁵¹

Hlasatelství bylo zpočátku považováno za jakýsi druh novodobé recitace. Z tohoto důvodu hledal Radiojournal hlasatele (a také recitátora) především v řadách divadelních herců: jednak proto, že měli školený hlas jak po

A. Dobrovolský v hlasatelně Národního domu

stránce technické, tak umělecké, jednak také vzhledem k hereckým zkušenostem z práce s textem.

Na cestu Adolfa Dobrovolského do Radiojournalu vzpomíná Miloš Čtrnáctý:

„Ještě v roce 1923 převzala úkol hlasatelky naše úřednice sl. Emma Tučková. (...) Jelikož jsem však chtěl zařazovat do programu též básnické recitace, ukázala se brzo potřeba opatřit si dobrého přednášeče. Obrátil jsem se na Svaz českého herectva, abych ukázal, že chceme spolupracovat s celou naší hereckou obcí, ač věděl jsem napřed, kdo mi bude jako nejlepší český recitátor doporučen. A to byla cesta Adolfa Dobrovolského do rozhlasu, který se mu

pak stal druhým domovem. (...) Dobrovolský se stal nejen skvělým tlumočnickem českého slova, ale i prvním miláčkem našeho rozhlasu.“⁵²

Své hlasatelské působení v Radiojournalu zahájil přednesem Sládkovy básně Rodná mluva. Dlouholeté herecké zkušenosti, ale také rozsáhlé literární znalosti mu umožnily posunout ohlašování pořadů do kvalitativně vyšší roviny, na svébytnou vyjadřovací formu, kterou bychom mohli přirovnat k dnešním profesionálním hlasatelským výkonům. Dokázal znamenitě navázat kontakt s posluchači, upoutat je nejen kultivovaným projevem, ale také pohotovým využitím aktuálních programových podnětů, například výročí, nebo vyjádřením osobního vztahu k ohlašovanému dílu a jeho autorovi. Velmi často využíval programových přestávek mezi hudebními projevy nebo neplánovaných výpadků a pauz ve vysílání k oblíbené recitaci, k četbě ukázek z nových knih, k četbě na pokračování, a to často z literatury čerpající z hereckého prostředí, které dobře znal. V rohu studia měl proto svoji příruční knihovničku, která ho provázela už v době jeho herecké činnosti, a v ní básně i prózu nejlepších našich i zahraničních klasiků. Když pak bylo z technických nebo programových důvodů zapotřebí, sáhl po Nerudovi, Čechovi nebo Vrchlickém a svým příjemným projevem překlenul mezeru v programu. První hlášení psal Miloš Čtrnáctý na lístky. Protože se však program často měnil, sestavovalo se ohlášení jednotlivých hudebních čísel až na místě ve Kbelích – a to již byl jeden z úkolů Adolfa Dobrovolského.

Byl přísný na sebe i na druhé, vyžadoval kázeň a pořádek, zároveň však byl laskavý a přívětivý a svým mladším kolegům byl vždy ochoten pomoci a poradit. Dokázal posluchače bavit i zaujmout vážnějším tématem, barvitě vyprávět, co je nového ve vysílání, jaké novinky jsou pro ně v programu připravovány, mnohdy improvizovaně, ale vždy s ohledem na to, aby posluchače zaujal a také kultivovanou formou poučil. Byl tedy nejen prvním rozhlasovým hlasatelem – průvodcem programu, ale také vypravěčem, komentátorem, dramaturgem i režisérem. „*Adolf Dobrovolský byl v historii čs. rozhlasu první komplexní rozhlasová osobnost, pohotový improvizátor, který dovedl nerozpačitě a zajímavě vyplnit pauzu z jakýchkoliv důvodů vzniklou, ve vhodnou chvíli vytáhl z kapsy dopisy prvních posluchačů, přečetl pár*

vět, odpověděl na dotazy, poslal pozdravy. Byl kromě toho první rozhlasový pracovník s pevnou vírou v nemezenou moc mluveného slova, nejjistějšího základu budoucí rozhlasové síly, a tím i první tvůrce, který se už v roce 1924 nejdříve přiblížil odpovědi na otázku ještě nevyslovenou, co je specificky rozhlasové a kde asi hledat onu později tak často diskutovanou rozhlasovost: *nacházel ji v kontaktu s posluchačem.*⁵³

Adolf Dobrovolný rovněž získal ke spolupráci s Radiojournalem dramaturga Vinohradského divadla Jaroslava Hurta a společně uvedli první divadelní aktovky.⁵⁴

Legislativa, koncese, první koncesionáři

Vytvoření rozhlasové společnosti a pravidelné rozhlasové vysílání pro veřejnost si vyžádalo též **legislativní úpravu** nově vzniklého stavu. Podmínky byly ale kodifikovány až na jaře roku 1924 dlouho připravovaným vládním nařízením (ze dne 17. dubna 1924). Jím se stanovovaly při provádění zákona o telegrafech kritéria pro „zřizování, udržování a provoz telegrafů“ mimo státní monopol, tedy jednak podmínky pro udělení koncese na zřízení „soukromé stanice vysílací“, jednak požadavky pro udělení posluchačské koncese k „přechovávání a užívání přijímacího aparátu“.⁵⁵ V zásadě byla v této právní normě zakotvena závislost soukromé rozhlasové společnosti na státu, zastupovaném poštovní správou ministerstva pošt a telegrafů.

Ministerstvo mělo například monopol na povolování typů rozhlasových přijímačů a jedině ono mohlo žadatelům poskytovat tzv. rádiové koncese, které je opravňovaly ke zřízení a provozování přijímacích stanic a k poslechu rozhlasového programu. Také veškerá vysílací činnost byla pod jeho kontrolou a mohlo kdykoliv provést její revizi. Ministerstvo zajišťovalo vysílací stanice, jejich provoz, linky a jiná technická zařízení, vysílací společnost zabezpečovala program pro vysílání, technický provoz ve studiích a administrativu.

Získat koncesi k poslechu ovšem nebyla nijak jednoduchá záležitost: *„Žadatel musel podat žádost na předepsaném tiskopise, přiložit k ní domovský list a vysvědčení zachovalosti. Radiožurnál, u něhož se žádost podávala, připsal na ni, jaký typ přijímače bude žadateli dodán, a postoupil ji se všemi doklady ministerstvu pošt a telegrafů. To zavedlo „kádrování“ uchazeče. Dalo prověřit jeho bezúhonnost a politickou*

*příslušnost. To trvalo dva, tři měsíce. Pak koncesi udělili – nebo neudělili; to bylo tehdy, objevila-li se sebenepatrnější závada. Byly případy, že ministerstvo zrušilo už udělenou koncesi jen proto, že někdo koncesionáře udal pro nějaký nepatrný, často i vymyšlený přestupek.*⁵⁶

Dodávat rozhlasové přijímače a zřizovat je u posluchačů mohl výhradně Radiojournal. Od podzimu 1923 začalo žadatelů o koncesi přibývat, takže ministerstvo pošt a telegrafů bylo nuceno vystavovat koncese ještě před vydáním připravovaného vládního nařízení. V zásadě musel žadatel splnit dva základní požadavky:

„1) *Přijímací stanice smí být používána pouze pro přijímání programů Radiojournalu.*

2) *Posluchač zaplatí poštovní a telegrafní správě uznávací poplatek 60 Kč ročně a rádiové společnosti bude platit poplatek 100 Kč měsíčně.*⁵⁷

Poplatek tedy byl dvojitý – uznávací (evidenční), který se platil poštovní správě jako roční předplatné, a poplatek placený složenkou měsíčně vysílací společnosti. S vybíráním poplatku bylo ale započato až od měsíce října 1923; za červen, červenec, srpen a září se ještě neplatilo. Evidenci abonentů si nejprve vedl Radiojournal sám, a to až do doby, než do společnosti vstoupil stát (1925) a evidenci převzala poštovní správa.

Vládní nařízení ze dne 16. dubna 1925 potvrdilo ustanovení poštovní a telegrafní správy z března 1925, aby koncesionáři od 1. dubna 1925 platili již jen jeden – nejprve měsíční, posléze roční a poté opět měsíční – poplatek, a to poštovní a telegrafní správě, která pak provedla vyúčtování rozhlasové společnosti.

V koncesi byla přesně stanovena práva a povinnosti. O tom, že zejména povinnosti uchazeče o poskytnutí koncese nebyly nikterak malé, svědčí její text:

„Ministerstvo pošt a telegrafů uděluje Vám na základě § 3 odst. 1 a § 6 odst. 2a) zákona o telegrafech z 23. března 1923 č. 60 Sb. zákonů a nařízení zatímní koncesi na zřízení a provoz čtyřlampové přijímací stanice radiofonního typu. (...) Těto stanice smíte užívat pouze pro přijímání zpráv, přednášek, návštějí a koncertů, vysílaných radiofonicky podnikem Radiojournal, společnost s ručením omezením v Praze II, Národní třída 26.

Kdybyste zachytil něco jiného, nesmíte toho zaznamenat ani s nikým sdělit. Ani přijímací stanice, ani zachycených zpráv nesmíte užití výdělečně. To platí též o členech Vaší

rodiny a osobách Vaší domácnosti a vůbec o každém, komu umožníte přímo nebo nepřímě poslech svojí stanicí.

Poštovní a telegrafní správa jest oprávněna dát kdykoli Vaši stanici prozkoumati svými orgány a její provoz kontrolovati. K tomu účelu jste povinen poskytnout vždy volný přístup ke stanicí orgánům poštovní a telegrafní správy, kteří se řádně legitimují. Odepřete-li jim přístup, ztratíte koncesi.

Ručíte poštovní a telegrafní správě za všechny škody, které jí snad vzejdou zřízením nebo provozem této stanice, a jste povinen stanici náležitě střežiti a zabrániti, aby jí nebylo zneužito nikým nepovoláným.

Ministerstvo pošt a telegrafů běže na vědomí, že jste mu zaplatil prostřednictvím podniku Radiojournal, spol. s r. o., uznávací poplatek 60 Kč za rok 1923. Tento roční poplatek budete i dále platiti, nebude-li jinak ustanoveno vládním nařízením, které bude vydáno na základě § 3 odst. 1 zákona o telegrafech.

Jakmile toto vládní nařízení nabude platnosti, budete podroben i všem jeho ostatním ustanovením.

Poštovní a telegrafní správa si vyhrazuje kdykoliv, neudávajíc důvodu, provoz Vaši stanice nadobro nebo načas zastaviti nebo tuto koncesi odvolati, aniž byste měl proti ní jakéhokoli nároku na náhradu vzešlé škody.

Rovněž si poštovní a telegrafní správa vyhrazuje tuto koncesi doplniti nebo změnit, až vláda vydá nařízení, o kterém mluví § 3 odst. 1 zákona o telegrafech.⁴⁵⁸

Ještě podrobnější podmínky pro udělení koncese byly pak stanoveny uvedeným vládním nařízením ze dne 17. dubna 1924.

První koncese byla ministerstvem pošt a telegrafů propůjčena dne 5. září 1923 právnímu konsulentovi pražské obchodní a živnostenské komory JUDr. Josefu Lachoutovi z Řevnic u Prahy. Svým podpisem ji potvrdil, stejně jako šest dalších, sám ministr Alois Tučný. Další koncese již podepisovali úředníci ministerstva. Do konce roku koncesi obdrželo 47 posluchačů.

Na udělení první koncese vzpomíná Blanka Bošková, dcera prvního koncesionáře JUDr. Josefa Lachouta: „Tatínek dostal koncesi (...) na rozhlasový přijímač velmi zajímavým způsobem. Byl totiž velkým hvězdářem amatérem a na svém rodinném domku v Řevnicích, kde tehdy moji rodiče bydleli, si zřídil malou hvězdárnu s dalekohledem, fotografickým aparátem a slunečními hodinami.

O koncesi na radiopřijímač požádal hlavně proto, aby mohl sledovat přesný čas z francouzské hvězdárny. Náš první radiopřijímač vypadal velmi zajímavě. Byla to taková menší skříňka spojená s velikou baterií, ty jsme měli dvě.

(...) Jedna se vždycky nabíjela u místního elektrikáře a na tu druhou se hrálo. Nad skříňkou stál amplion, který byl spojen s troubou. I v pozdější době, kdy byly přijímače už moderní, jsme používali v Řevnicích tento první radiopřijímač, protože poslech byl absolutně bez poruch a na ten aparát se chytla výborně každá cizina. Přes celou zahradu jsme měli nataženou anténu. V rohu zahrady stál vysoký sloup, prý byl zhotoven z nejvyššího smrku brdských lesů, a k tomuto sloupu byla anténa připevněna.

Na poslech koncertů, které tehdy byly vysílány, se shromažďovalo mnoho obyvatel Řevnic, samozřejmě s pohoštěním. Radiopřijímač by možná byl k potřebě dodnes, nebýt toho, že v roce třicet šest náš domek v Řevnicích navštívili zloději, ukradli celý radiopřijímač a hodili ho do Berounky.⁴⁵⁹

Od října 1924 koncese zapůjčovala poštovní a telegrafní ředitelství, od května 1925 také šest velkých poštovních úřadů (v Praze, Brně, Bratislavě, Pardubicích, Opavě a Košicích).

Do konce roku 1923 bylo rovněž uděleno sedm koncesí pro obchod s rozhlasovou technikou, který umožnil amatérské konstruování rozhlasových přijímačů. K jeho výraznějšímu rozvoji došlo ale až po vydání vládního nařízení ze 17. dubna 1924. Kromě radioamatérů si do té doby mohli zájemci o udělení koncese zakoupit schválené průmyslově vyráběné přijímače, zpravidla dovezené z ciziny (hlavně z Anglie a Francie), jejichž cena ale dosahovala až 20 000 Kč. Možnost vlastní výroby přijímačů neobyčejně přispěla k rozšíření počtu posluchačů a koncesionářů.

Hledání dalších zdrojů příjmů

Protože příjem z prodeje prvních koncesí zdaleka nestačil krýt provozní náklady, vypomáhala si společnost na základě povolení ministerstva obchodu také prodejem rozhlasového zařízení a vysíláním placené reklamy. Rozhlasové přijímače byly prodávány nejprve v provozních místnostech Radiojournalu na Národní třídě 26, později v prodejně ve Skořepce, kde byla též informační kancelář pro zájemce o radiofonii.

Nejčastěji se prodávaly francouzské rozhlasové přijímače značky Standart, které dodávala společnost Radioslavia, avšak podle dohody jen s desetiprocentním rabatem.

Přístroje byly čtyřlampové, pouze s jednopásmovým laděním pro dlouhé vlny od jednoho tisíce do čtyř tisíc

metrů, což bylo pro příjem domácích i zahraničních vysílačů dostačující (vysílač ve Kbelích pracoval s vlnovou délkou nejprve 1180m, pak 1150m a od 15. listopadu 1924 680m, Königswusterhausen 1800m, Paříž–Eiffelova věž 2400m, Eberwalde 1070m). Samotný přijímač však musel být doplněn ještě čtyřvoltovým akumulátorem, anodovou suchou baterií o napětí 100 V, reproduktorem Pathé, párem sluchátek, rezervními lampami a důkladnou venkovní anténou.

Cena přijímače včetně vybavení se pohybovala od sedmi do devíti tisíc korun. Jak se ale brzy ukázalo, byly přístroje značně poruchové, a proto požádala rozhlasová společnost ministerstvo pošt a telegrafů o povolení k dovozu kvalitnějších a výkonnějších přijímačů anglické výroby značky Marconi. Dodávku přímo v Londýně dojednal v červnu 1924 ing. Svoboda (na jeho cestu si musel Radiojournal vypůjčit), výhodou však bylo, že dodavatel za přijímače s vybavením nepožadoval okamžitou úhradu.

Doplňkový prodej rozhlasové techniky držel Radiojournal „nad vodou“ – kryl ztráty z vysílání. Prodej přijímačů získaných na úvěr de facto zabránil hrozící likvidaci rozhlasové společnosti.

Důležitým zdrojem příjmů bylo i dojednání výhradního prodeje reproduktorů vyráběných společností Amplion. Radiojournal je prodával ve velkém výrobcům rozhlasových přijímačů. Tato doplňková obchodní činnost trvala až do doby, než do společnosti vstoupil stát a ministerstvo ji Radiojournalu zakázalo.⁶⁰

Zvýšení počtu koncesionářů se také snažil ing. Svoboda zajistit bezplatným propůjčováním rozhlasových přijímačů. Zájemce si musel zažádat o koncesi, zaplatit Radiojournalu měsíční poplatek a náklady za montáž přijímače a na určitou dobu mu byl rozhlasový přijímač bezplatně zapůjčen. Po uplynutí sjednané doby se mohl rozhodnout, zda si přijímač ponechá, nebo ho vrátí. Ale ani tento projekt se neukázal jako příliš úspěšný. Jednak nebyly dodávané přístroje dostatečně spolehlivé, jednak chtěli mít zájemci o poslech rozhlasu své vlastní přijímače a čekali, až jejich ceny klesnou.

Počáteční nedůvěra posluchačů k novému médiu

Překážkou byla i nedůvěra lidí k novému vynálezu. Technik Karel Koníček ve svých vzpomínkách na počátky rozhlasového vysílání uvádí:

„Vzpomínám si, jak jsme stavěli stanici u nějakého statkáře v jedné obci na Olomoucku. Došlo tam málem ke vzbouření na vsi, naše počínání vzbudilo u místního obyvatelstva velkou nevoli. Jedna babka vykřikovala na návs: ‚Deť je to protivá páno Boho! Takový novote! Přenesó nám leda zkázo! Te dráte bodó chetat všecke hrome! Ovizete, že z teho jedno vehoři celá dědina!‘ Nechtěla si dát říci, že to není žádný ďáblův vynález na zkázu Hanáků, dívala se na mě stále nevraživě, ale večer ke statku přece jen přišla. A s ní půl vesnice. Míla Kočová zpívala ten večer Mařenku z Prodané nevěsty. Otevřeli jsme okna i dveře, aby bylo venku slyšet. Byl pěkný, klidný večer. Zástup před domkem ani nedutal, kolem dokola bylo ticho, že by bylo slyšet špendlík upadnout. (...) Po vysílání se nikomu nechtělo domů. Vyhledal jsem nedůvěřivou babku a zeptal se jí, jak se jí to líbilo. ‚No, hrálo to moc hezky,‘ řekla, ‚ale já vám stěně nevěřím. Čert ví, co v tem vězijo za kozla.‘ Takových a podobných příhod zažili jsme v těch dobách dost.“⁶¹

Neradostné výsledky hospodaření v prvním roce

Hospodaření společnosti za rok 1923 skončilo deficitem 83 181,09 Kč (příjmy činily 360 975,14 Kč a vydání 444 156, 23 Kč).

Hlavní výdaje zahrnovaly následující položky:

Sklad	133 701,29
Režie	305 390,10
Odpisy	5 064,84

celkem výdaje 444 156,23

Některé vybrané položky z účtu režie:

- služné, remunerace, příbytečné, novoročné 117 944,60
- nemocenské a penzijní pojištění zaměstnanců 3 708,40
- cestovné, jízdné a diety členů správní rady 3 942,-
- dtto pro administrativní personál 1 529,-
- nájem kancelářských místností, osvětlení a úklid 25 923,75
- reklama tištěná a světelná, propagační přednášky 5 737,09
- dopravné radiomateriálu k abonentům za účelem instalace 2 257,44
- honoráře za koncerty a recitace ve vysílací stanici kbelské 25 892,-
- doprava účinkujících do Kbel 15 254,60
- honoráře za zprávy sportovní a meteorologické 2 251,-
- poplatky státu za vysílání ve Kbelích (el. proud, stroje, otop) 46 665,-
- tisk časopisu Radiojournal, foto apod. 14 798,32

Průměrná měsíční mzda pracovníků Radiojournalu činila v roce 1923:

Ing. Eduard Svoboda 4400 Kč, Miloš Čtrnáctý 2400 Kč, technik Jan Velík 3200 Kč, Emma Tučková 1700 Kč., JUDr. Ladislav Šourek (pouze prosinec 1923) 10 000 Kč.

Poradní sbor

Na konci roku 1923 vznikl z iniciativy Radiojournalu jako stálá instituce zvláštní poradní sbor, který měl zprostředkovávat kulturní spolupráci se státními, kulturními a hospodářskými institucemi. Jeho první informativní schůze se uskutečnila 11. prosince v místnostech Radiojournalu na Národní třídě za účasti zástupců ministerstva vnitra, ministerstva zahraničí, Čs. červeného kříže, Osvětového svazu, Státního bioklimatického ústavu a peněžnictví. Naděje, které byly do této instituce vkládány, se však zcela nenaplnily a spolupráce v budoucnu probíhala víceméně jen v rovině konzultací při vytváření směrnic pro rozhlasovou programovou tvorbu.

Stěhování do továrny Elektra, Poštovní nákupy, Orbisu a Národního domu

Po několika měsících vysílání byl Radiojournal nucen s příchodem špatného počasí první improvizované studio opustit. Stan sice chránil účinkující před deštěm a větrem, měl i elektrické osvětlení, ale nedal se vytápět. Při náhlém ochlazení musili dokonce hudebníci použít rukavice.

Na pozvání společnosti **Elektra**, továrny na výrobu žárovek⁶², se vysílání na nějakou dobu přesunulo do Hloubětína, odkud se vysílalo z pokusné půlkilowattové stanice, sestavené ing. Bískem. „Byla rozložena na stole a nikdo se v ní nevyznal než sám její původce. A v tom byl hlavní kámen úrazu. Inž. Bíšek musil být přítomen každému vysílání a když jedné neděle prohlásil, že musí jet na venkov ke své matce, octli jsme se v nepříjemné situaci, že právě v neděli, na níž nám z důvodů propagačních záleželo, nebudeme vysílat.“⁶³

Nastalo proto opět stěhování zpět do Kbel. Vzpomíná Miloš Čtrnáctý: „Byli jsme náhle postaveni před nutnost učiniti nové opatření. Bylo to dílo okamžiku. Inž. Svoboda opatřil nákladní auto a v několika hodinách byl opět přestěhován náš ‚ateliér‘ zpět do Kbel, kde nás přijali jako kající syny s otevřenou náručí.“⁶⁴

Studio se tentokrát přesunulo do předsíně domku s vysílací stanicí, kde po jednoduchých úpravách akustiky (s pomocí staré opony zapůjčené správou kina Sanssouci) se ve vysílání pokračovalo. Místnost byla sice větší, 4 x 3 m, ale muselo se jí procházet do stanice. A i v ní byly podmínky velmi krušné. Když na konci listopadu udeřily silné mrazy, muselo se studio opět stěhovat do další místnosti staničního domku (do dílny⁶⁵), která byla vybavena v té chvíli asi nejpotřebnějším zařízením – železnými kamny.

V těchto improvizovaných prostorách setrval Radiojournal až do 1. prosince 1924, kdy se vysílalo z kbelského „studia“ naposledy.⁶⁶ Radiojournal se se svým prvním ateliérem rozloučil slavnostním večerem sonát.

S novým studiem, vybudovaným výhradně pro potřeby vysílání, se původně počítalo v budově strašnické stanice, jejíž stavba byla zahájena v prosinci 1923. Když ale místnost pro ateliér musela být použita oproti původním plánům pro instalaci vysílače, hledaly se na jaře 1924 pro studio jiné prostory. Byly nalezeny v budově právě dostavěné **Poštovní nákupy** na tehdejší Fochově (dnešní Vinohradské) třídě č. 58. Sem se již 1. července z úsporných důvodů mohly přestěhovat kanceláře Radiojournalu, laboratoř a prodejní místnosti.⁶⁷ V květnu totiž Radiojournal dostal výpověď z enormně drahých prostor na Národní třídě, které musel opustit také z důvodu jejich rekonstrukce.

V Poštovní nákupně si Radiojournal pronajal v pátém patře podkrovní byt se čtyřmi pokoji. Největší místnost o rozměrech 6 x 4,5 m byla upravena jako „vysílací ateliér“ a propojena dvěma linkami s kbelskou vysílačkou (jedna pro vysílač, druhá pro dorozumívání s obsluhou stanice).

Odtud pak 2. prosince 1924 zahájil **poprvé vysílání svého programu z Prahy**, z prvního studia na Vinohradech. Studio již bylo moderněji vybaveno (technické zařízení dodala francouzská firma S. F. R.) a odpadlo také nepříjemné, finančně nákladné a časově značně náročné dojíždění účinkujících do Kbel.

Po rekonstrukci v listopadu 1924 byla vysílačka ve Kbelích určena již výhradně pro radiotelefonní provoz, což přispělo ke zvýšení kvality rozhlasového signálu.

Nově budovaný vysílač ve Strašnicích ale vyžadoval větší a technicky kvalitněji vybavené studio, kterému pracoviště v Poštovní nákupně nevyhovovalo. Studio se proto během jediné noci v březnu roku 1925 přestě-

Legenda k sídlům vedení a studií Radiojournalu (od r. 1923 do r. 1933)

(1) Dům U Choděřů, Národní třída 26
(dnes kino a restaurace Ewald – budovav blízkosti OD Tesco)	provozní kancelář	do r. 1924
(2) Budova Poštovní nákupny, Fochova (dnešní Vnohradská) 58
(později Radiopalác)	studia a provozní místnosti	od r. 1924
(3) Orbis, Fochova 62 (poblíž Vnohradské tržnice)	studia a provozní místnosti	od r. 1925
(4) Národní dům – nám. Míru na Vnohradech	studia	od r. 1927
(5) Budova Ředitelství pošt a telegrafů (dnes Vnohradská 12)	studia a provoz	od r. 1933

Pracovní konference v Orbisu

J. Morávek, A. Provazník, M. Očadlík, J. Jelínek, E. Svoboda, L. Šourek, M. Kareš, J. Hurt, V. Šimáček, V. Blecha, O. Ladman, O. Matoušek

hovalo do nových, prostornějších a předem poměrně jednoduše akusticky upravených místností, získaných v právě dostavěné budově nakladatelství Orbis na Fochově třídě 62. Nalezl je ing. Svoboda, který se neúnavně snažil vytvářet pro vysílání kvalitnější podmínky.

V Orbisu si Radiojournal pronajal byt v posledním, pátém patře (z důvodu nižšího nájmu). Hlavní místnost studia měla rozměry 9 x 6 m a v následujícím roce byla podle návrhu ing. Svobody prodloužena stavebními úpravami až na 11,5 m, což umožňovalo produkci menšího orchestru a tím

také rozšíření možností hudebního vysílání. Po zahájení provozu strašnické vysílačky bylo v Orbisu vybudováno ještě druhé studio s rozměry 5,5 x 5 m, určené pro vysílání slovesného programu. K němu byly postupně pronajímány další místnosti, takže Radiojournal obsadil celé patro, do něhož mohl přestěhovat také administrativní kanceláře. V té době měl 24 zaměstnanců.

Z pracoviště v Orbisu vysílal Radiojournal svůj program po několik let (zde například hrál první rozhlasový orchestr, zde byla odvysílána první rozhlasová hra)

a kanceláře si zde podržel až do roku 1933, kdy je přestěhoval do budovy současného Českého rozhlasu na Vinohradské třídě č. 12.

Důvodem hledání nových prostor pro vysílání byly stavební, resp. akustické nedostatky místností v Orbisu, které nebyly přirozeně budovány s ohledem na technické potřeby rozhlasu. Místnosti totiž měly nízké stropy (byly postaveny jako byty), což se nepříznivě projevovalo na jejich akustice. Přestože technici provedli řadu zkoušek s nejrůznějšími pomocnými přestavitelnými stěnami a plochami, nebyly výsledky uspokojivé. Proto se také Radiojournal více zaměřoval při vysílání hudebního programu na přenosy z koncertních sálů, které měly dokonalou akustiku.

Zkušenosti z přenosů koncertů přivedly pracovníky Radiojournalu na myšlenku vytvořit studio přímo v koncertním nebo divadelním sále. V dubnu 1927 bylo proto zřízeno improvizované studio v Raisově (divadelním) sále tehdejšího **Národního domu** na náměstí Míru v Praze na Vinohradech (23 m délky, 11 m šířky a 12 m výšky), odkud Radiojournal vysílal až do roku 1933 téměř veškerý hudební program a přenosy činoherních představení.

Nebylo to jednoduché, protože ředitelství Národního domu a příslušný stavební úřad nepovolily Radiojournalu potřebné stavební úpravy divadelního sálu. V některých dnech dokonce musel vysílací pracoviště vyklidit, protože se v sále konaly plesy a taneční zábavy. Postupně však pronajal další místnosti (pro hlasatelnu, pro přednášky, provozní místnost a kanceláře) a vybudoval nová dvě studia pro menší hudební soubory a činohru. V dalším poschodí Národního domu byly zřízeny sklady gramofonových desek, gramofonové, statistické a propagační oddělení. Po přestěhování technického provozu do Národního domu byly provozní místnosti v budově Orbisu přeměněny na kanceláře.

Nová vysílací stanice ve Strašnicích

V září roku 1924 povolilo ministerstvo pošt a telegrafů výstavbu moderní půlkilowatové stanice (francouzské výroby firmy S. F. R.) ve Starých Strašnicích. Stanice byla zřízena v budově, kterou společnost Radiojournal postavila na pozemku bývalého vojenského cvičiště, pronajatém na několik let pražskou obcí (pozemek si vyhlédl ing. Svoboda, stavbu vedl architekt F. X. Čtrnáctý, bratr Miloše Čtrnáctého).

Anténa, navržená podle petřínského vzoru, měřila 60 metrů. Byla natažena na dvou čtyřicetimetrových stožárech, které si nechal Radiojournal vyrobit na dluh u jedné vršovické firmy. Jejich splácení trvalo asi půl roku. Na dluh byly dodány i kabely z továrny Kablo Kladno.

Do provozu byla stanice uvedena dne 12. února 1925, pravidelné vysílání zahájila 21. února 1925 na vlně 550 m.⁶⁸

Kbelská stanice vysílala ještě souběžně do 28. února, pak se pro rozhlasové účely přestala používat (byla opět upravena pro telegrafní vysílání). Po nějaké době byla ale znovu uvedena do rozhlasového provozu, zejména pro potřeby vysílání programu v němčině.⁶⁹

Půlkilowatová vysílačka byla na konci roku nahrazena modernější vysílací stanicí o výkonu 5 kW systému Western Electric, která zahájila zkušební provoz 24. prosince 1925. Slavnostně byla otevřena 7. února 1926 při zahájení prvního československého propagačního týdne radiofonie.⁷⁰

Zahájení provozu strašnické vysílačky znamenalo „konec pokusného provisoria polosoukromého rázu a vstup k vlastnímu rozvoji činnosti.“⁷¹

Další propagační akce

Radiojournal nevynechal žádnou příležitost k propagaci svého vysílání. Využíval nejrůznějších výstav, na nichž předváděl rozhlasové přijímače, obchodníkům (zejména v předvánoční době) dokonce půjčoval přijímače zdarma k veřejné produkci, pořádal propagační zájezdy do různých měst, při kterých byly přednášky ing. Svobody doprovázeny praktickými zvukovými ukázkami vysílaných pořadů.

Při těchto veřejných produkcích nejprve používal složité přijímací aparatury NICE, zapůjčené Radioslavií, později pětielektronkový přijímač Marconi s výkonným zesilovačem a mohutnými reproduktory. Veřejný rozhlasový koncert byl předem domluven s pořádací organizací v příslušném městě – ta pak Radiojournalu za produkci zaplatila kolem čtyř tisíc korun, což byl při poměrně malé režii vítaný zisk do pokladny rozhlasové společnosti. Večerní produkce byla obvykle zahájena informativním výkladem o podstatě rozhlasového vynálezu a možnostech jeho využití. Pak následoval podle nařízení ministerstva vnitřní nejprve poslech vysílání ze Kbel, poté byl reprodukován

program z Německa, Francie, Itálie, Holandska, Rakouska a na závěr produkce anglického vysílání, často až do jedné hodiny v noci.

Radiojournal se také nebránil tomu, když si různí podnikatelé zakupovali rozhlasové přijímače k vlastním veřejným produkcím, na kterých sami vybírali vstupné. Na jednoho z nich vzpomíná Karel Koníček:

„Přijel jsem jednou na jaře do kteréhosi městečka v severovýchodních Čechách. Už od nádraží jsem viděl na ulicích a pak na náměstí plno velkých plakátů s klíkatými blesky, které budily velkou pozornost občanů.

Přistoupil jsem zvědavě k jednomu z těchto plakátů a čtu:

Senzační zázrak XX. století.

Víte, co je rádio? Nevíte!

Slyšeli jste rádio? Nestyšeli!

Proto přijďte zítra 22. března 1924 o šesté hodině večer do hostince „U tří lip“, kde ve velkém sále se bude hlasitě reprodukovat radiofonní vysílání Radiojournalu ze Kbel u Prahy.

Budou-li v té době vysílat zahraniční vysílače, uslyšíte je také!

Budete překvapeni! Jednotné vstupné Kč 5.

Uctivě zve

Rudolf Šťastný, radiopodnikatel.

Na jednotných plakátech se doplňovalo jen jméno obce, hostince a datum. Takové plakáty předcházely pana radiopodnikatele od městečka k městečku, od vesnice k vesnici. Pan radiopodnikatel přijel dopoledne, zavěsil anténu, připojil uzemnění, zapojil baterie, přezkoušel přijímač a na vhodné místo v sále postavil jeden nebo dva reproduktory, a šel na pivo. Při odpoledním vysílání burzovních zpráv si zjistil příjem kbelského vysílače a vrátil se ke svému pultu. V šestnáct hodin si ještě ověřil vysílání zahraničních stanic a večer začal vysílat. Po reprodukci sbalil fídlátka, navečeřel se, vyspal a druhý den se opakovalo totéž v jiné obci. Pan Šťastný vydělával a Radiojournal měl reklamu. Takových podnikatelů se vyrojilo tehdy více a každý měl svůj rajón. Radiofonie měla tedy podobné propagátory jako nedávno předtím film.“⁷²

Velký ohlas mezi Pražany vyvolala rovněž propagační akce Radiojournalu, při níž byla z automobilu stojícího

na Karlově náměstí a v Rytířské ulici či dokonce jedoucího po pražských ulicích reprodukována hudba Giuseppe Verdiho. Stalo se tak přesně rok po zahájení pravidelného vysílání – 18. května 1924. Akce měla takový ohlas, že byla týž den opakována na Vinohradech.

Dalším reklamním činem bylo umístění rozhlasového přijímače 24. května na parníku na Vltavě.

„Naši technici natáhli drát od komína na zád parníku jako anténu, postavili přijímač a hrálo se celou cestu. Docíleno výsledků tehdy překvapujících. Reprodukovány byly tu i cizí stanice velmi zdařile a čistě. Mimo jiné zachycena byla taneční hudba z francouzské stanice Clichy tak silně, že nadchla k tanci výletníky tábořící na protějším břehu.“⁷³

Zhoršení finanční situace

Přes všechny tyto a další propagační a reklamní akce se však počet platících koncesionářů příliš nezvyšoval a finanční situace Radiojournalu se nadále zhoršovala. Koncem roku 1924 byla spotřebována již téměř polovina kmenového kapitálu a s velkými obtížemi se dokonce hledaly finanční prostředky na mzdy pro stále zaměstnanci společnosti. Některým proto hrozila i neplacená dovolená. Z toho důvodu se její vedení obrátilo na některé tehdejší velkopodnikatele s návrhem, aby do společnosti investovali svůj kapitál.

„Největší zájem tehdy projevil Tomáš Baťa. Cítil v rádiu silný politický i hospodářský nástroj a zatoužil ho ovládat. Byl tedy nejen ochoten do podniku vložit kapitál, ale chtěl založit svůj vlastní vysílač. V Čechách pak to byl baron Liebig, za nímž jsme zajeli do Liberce a tam mu a jeho známým předváděli ve vile Jugenheim rádiové přijímače.“⁷⁴

Vedle podnikatelů projevil zájem o rozhlas také další skupiny, které byly v rozhlasové společnosti reprezentovány tzv. interesanty. Zvláště aktivní byla skupina s vazbou na agrární stranu, která dokonce uvažovala o vytvoření vlastního rozhlasu.

Určité tendence k politickému ovládnutí rozhlasu, jež se začaly projevovat již v průběhu roku 1924, byly také vedle nedobré finanční situace a programových potíží společnosti jedním z důvodů, proč se československá ministerská rada rozhodla k aktivnějšímu přístupu k rozhlasu a k posílení svého vlivu v rozhlasové společnosti. K tomuto kroku však dospěla váhavě až na zá-

kladě několika intervencí ze strany společnosti a Spolku českých žurnalistů.

Reorganizace rozhlasové společnosti a její důsledky

Miloš Čtrnáctý vzpomíná na jednání o reorganizaci společnosti, vynucené zejména její špatnou finanční situací: „*Viděli jsme, že zde pomůže jen zvýšení kapitálu a zvýšený zájem státu jako přímého účastníka. (...) Zaklepali jsme na několika místech, ale vláda Antonína Švehly o nás nevěděla. Vždyt jeden z ministrů, když inž. Svoboda žádal jeho svolení, aby mu směl dát zdarma a franko namontovat přijímací aparát v některé kanceláři, aby se mohl o naši práci informovat, prohlásil krátce: ‚Rádio je velký švindl!‘ A při tom zůstalo.*

Musel jsem tedy i v tomto případě, jako v mnoha jiných, používat své osobní známosti a našel jsem tak ve vládě muže, jemuž rádio nejen nebylo španělskou vesnicí, ale který dokonce sám doma poslouchal. Byl to ministr veřejných prací Antonín Srba, bývalý můj kolega z kruhů novinářských jako redaktor Práva lidu. Pohovořili jsme si o věci kamarádsky a k svému podivu jsme shledali, že naše názory se úplně shodují. Ministr Srba slíbil, že se naší věci ujme, jelikož účast státu v rozhlase považuje za nezbytnou.“⁷⁵

Ministr svůj slib sice dodržel a informoval o celé věci ministerskou radu, ale ani potom se celá záležitost nikterak nepohnula kupředu a situace Radiojournalu se nadále rapidně zhoršovala. Miloš Čtrnáctý se proto obrátil na Spolek českých žurnalistů s žádostí, aby kvůli urychlenému řešení vzniklého stavu apeloval na státní orgány.

Ale ani tato výzva se u ministerské rady nesetkala s dostatečnou pozorností. Vláda s reorganizací společnosti nikterak nespěchala a schválila ji až po delším meziministerském jednání podle návrhu ministerstva pošt a telegrafů (ze dne 28. ledna 1925) až 6. března téhož roku.

Hlavním problémem při jednáních bylo dosažení konsensu ve věci rozdělení kapitálové účasti ve společnosti, otázka výsadního práva pro tvorbu a šíření zpravodajství, na něž si činila výlučný nárok Československá tisková kancelář, a zastoupení jednotlivých státních resortů v řídicích orgánech společnosti.

Řešena byla také závažná otázka deficitu. V původním návrhu ministerstva pošt a telegrafů bylo doporučeno ministerské radě, aby stát uhradil celý provozní deficit. Toto řešení bylo zdůvodněno „přesvědčením, že státní správa tím, že neposkytla Radiojournalu náležitě podmínky k rozvoji (vysílací stanice, levné předplatné, opoždění výrobního zákona atd.), provozní deficit spoluzavinila.“⁷⁶

Návrh v tomto znění však přijat nebyl a v usnesení ministerské rady z 9. března 1925 se konstatuje:

„Vzhledem k tomu, že bilanční ztráta Radiojournalu byla způsobena okolnostmi Radiojournalem nezaviněnými, uhradí státní správa v hotovosti provozní deficit Radiojournalu, konstatovaný při uzávěrce účtu, pořízené ke dni 1. měsíce následujícího po vstupu státu do Radiojournalu, do maximální výše 310 000 Kč. Případnou ztrátu, tuto částku převyšující, uhradí dosavadní podílníci ze svého. K zaručení této povinnosti sloužití budou kmenové podíly:

a) redaktora Miloše Čtrnáctého a ředitele inž. Svobody v celkové částce	211 000 Kč
b) peněžní pohledávka Radioslavie vůči Radiojournalu	70 000 Kč
celkem	281 000 Kč. ⁷⁷

Valná hromada nové společnosti se konala 2. června 1925 již za účasti **nového podílníka – státu**. Kmenový kapitál Radiojournalu byl zvýšen z pěti set tisíc na milion korun. Zároveň byl změněn obchodní název společnosti na „Radiojournal, čs. zpravodajství radiotelefonické, společnost s r. o., v Praze“.

Hlavním důsledkem reorganizace byla skutečnost, že do společnosti vstoupil stát (prostřednictvím státního podniku Československá pošta) jako přímý účastník a nejsilnější podílník s nadpolovičním kapitálovým vkladem 51 %.

Důvody průtahů se lze domýšlet, nicméně výsledkem byl fakt, že stát nakonec nemusel zaplatit deficit společnosti, který činil na konci roku 1924 asi 200 000 Kč, „*nýbrž že vstoupil do společnosti plně sanované vlastním provozem. Stala se totiž věc,*“ uvádí Miloš Čtrnáctý, „*na kterou jsme předtím marně čekali: předplatitelé začali počátkem roku 1925 rapidně stoupat. Počet vzrostl hned v prvním měsíci na 2388 platících koncesionářů a v březnu se víc než zdvojnásobil (5373). Příčinou toho byla technická vyspělost strašnické vysílací stanice a pak i to, že ministerstvo zřídilo na jarních veletrzích přímo na výstavišti zvláštní kancelář, kde byly zájemcům vydávány koncesní listiny bez jakékoliv předchozí žádosti.“⁷⁸*

Poštovní úřad

Praha n.

Číslo

3255.

Koncese

na zřízení, udržování a provozování
přijímací radiofonní stanice

pro pana Jaroslava Soukupy,

studenta,

v Praze, ulice Truhlářská č. 35.

Platí za podmínek, uvedených na druhé straně, pokud bude placen rozhlasový poplatek. Rozhlasový poplatek se musí platit **nejméně po 3 měsíce.**

Poplatek za měsíc červen, květen 1926 30 Kč
je zaplacen.

Další měsíční poplatky bude vybírat a stvrzenky vydávat dodávací poštovní úřad, jemuž nutno ihned oznámit každou změnu bytu.

Stvrzenky dlužno pečlivě uschovat.

V

Praze,

dne

22. 4. 1926.

Jménem ministerstva pošt a telegrafů:

Místní a denní razítko

Vrchní ředitel:

podpis úředníka vyhotovujícího koncesi.

Jen v březnu 1925 jich zde bylo vydáno celkem 974.⁷⁹

Na rychlém zvyšování počtu platících koncesionářů se s velkou pravděpodobností podíleli také tzv. černí posluchači, kteří zejména pod dojmem prvních rozhlasových přenosů (zvláště z Národního divadla) začali posílat Radiojournalu příspěvky a mnozí z nich požádali o vydání koncese ke zřízení rozhlasového přijímače.

Před vstupem do společnosti si stát nechal provést bilanci hospodaření Radiojournalu. Oproti předpokladu se ukázalo, že bilance je aktivní. „*Stát tedy svým vstupem do Radiojournalu pochodil dobře. Nezapltil ani haléře základních výloh, zvětšil jen kmenový kapitál na jeden milion svým vkladem a zajistil si 51procentní většinu, takže se rázem stal pánem situace.*“⁸⁰

27. června došlo k reorganizaci správních orgánů společnosti – byl jmenován nový, rozšířený jednatelský sbor.

„Rozumí se, že jednatelský sbor, jehož předsedou byl zvolen dr. Ladislav Šourek z Radioslavie, rozšířen byl o patřičný počet odborných a ministerských radů a poradní sbor dostal úředního předsedu, odborového přednostu z ministerstva školství dr. Wirtha. Jednoduchá soustava změnila se rázem v komplikovaný aparát. O tom, co jsme si rozhodovali s inž. Svobodou většinou sami, radil se teď jednatelský sbor, v němž zastoupeno bylo presidium ministerské rady (pracovníkem tiskového odboru – pozn. aut.), ministerstvo zahraničí jedním členem, ministerstvo pošt dvěma členy (jedním právníkem a jedním technikem – pozn. aut.). Soukromý kapitál zúčasten byl třemi zástupci (Miloš Čtrnáctý – zástupce žurnalistů, Ladislav Šourek – zástupce Radioslavie a J. Vorel – zástupce ostatních výrobců radiotechnických zařízení – pozn. aut.).“⁸¹ Čtyři zástupci státních úřadů byli jmenováni státem, zbývající tři členové byli voleni valnou hromadou na období tří let.

Již na první schůzi jednatelského sboru bylo rozhodnuto, že slabá půlkilowattová strašnická vysílačka bude nahrazena desetinásobně silnější – pětikilowattovým vysílačem americké firmy Western Electric.

Reorganizace rozhlasové společnosti z roku 1925 byla v přijaté podobě v zásadě zachována po celé meziválečné období.

Převaha v počtu hlasů státního sektoru nad soukromým kapitálem v jednatelském sboru se projevovala při řešení všech projednávaných otázek, a to vesměs ve prospěch státu.

Jak trpce poznamenává šéf programu Miloš Čtrnáctý, „zástupci soukromého kapitálu byli nuceni přizpůsobovat se státní většině, jestliže se nechtěli dát přehlasovat. Státní zástupci urovnávali svoje neshody v zákulisí, činíce si vzájemné ústupky, zejména ve věcech osobních, a v jednatelském sboru hlasovali jednotně, jak tomu kázal dobrý mrav.“⁸²

Reorganizována byla rovněž dozorčí rada, jejímž úkolem bylo dohlížet na hospodaření společnosti. Měla čtyři členy, z nichž dva byli zástupci státu (jeden z nich z ministerstva pošt a telegrafů byl předsedou s hlasem rozhodujícím) a dva volila valná hromada.

Kromě 51 % státního vkladu byl zbývající kapitál společnosti rozdělen mezi 22 podílníků tak, aby připadlo: „*na Radioslavii 15 %, na skupinu ostatních koncesovaných výrobců radioelektrických přístrojů a zařízení 14 %, na skupinu žurnalistů 12 %, na skupinu zemědělských interestantů 8 %.*“⁸³ Skupina žurnalistů totiž přepustila několik svých podílů dalším účastníkům. Složení podílníků z roku 1925 bylo zachováno až do roku 1938.

Kompetence mezi rozhlasovou společností a poštovní správou byly rozděleny tak, že poštovní správa zajišťovala výstavbu budov pro studia, budování a údržbu vysílacích stanic, speciálních telefonních vedení a kabelových linek pro potřeby vysílání a také udržování rozhlasové studiové techniky. Společnost Radiojournal měla za povinnost starat se o program a řešit všechny otázky spojené s jeho vysíláním, zajišťovat provoz studií a jejich zařízení z hlediska akustiky. Radiojournalu bylo také uloženo pracovat „v co nejužší souvislosti s oficiálními tiskovými kanceláři“, tj. s ČTK, která tím získala exkluzivitu na dodávání společensko-politických zpráv do Radiojournalu.

Vedle reorganizace řídicích orgánů společnosti došlo také k její vnitřní restrukturalizaci. Programové oddělení bylo doplněno funkcí **kapelníka** (podřízeného šéfovi programu Miloši Čtrnáctému), jehož úkolem bylo sestavovat program hudebního vysílání, řídit rozhlasový orchestr, podle potřeby doprovázet na klavír a sledovat také nejlepší kvalitu hudebního programu ve vysílání. Prvním kapelníkem Radiojournalu se stal **A. M. Nadejmlejský**, od července 1925 **Jaroslav Vogl** (angažovaný výhradně pro rozhlas, později šéf opery v Moravské Ostravě), od září přechodně a od 1. října trvale **Jozka Charvát** (pozdější kapelník Národního divadla v Praze).

Šéf programu dále mohl využít nově ustavených funkcí odborných poradců (pro hudební a literární program), kteří se zejména koncepčně a organizačně podíleli na tvorbě těchto specifických programových typů. Odborným poradcem pro hudební program byl jmenován na návrh Miloše Čtrnáctého jednatelským sborem skladatel a uznávaný hudební odborník profesor **Karel Boleslav Jirák**. Poradenskou činnost vykonával jen do července 1925, kdy byla jeho funkce sloučena s funkcí kapelníka Radiojournalu (při nástupu J. Vogla; o pět let později byl K. B. Jirák jmenován programovým šéfem Radiojournalu). Poradcem pro literární program byl jmenován spisovatel **František Sekanina**.

Vyčlenění těchto specifických profesních činností již samo o sobě dokumentuje, že rozhlasový program začal postupně nabývat na významu, že rozhlas přestával být vnímán jen jako zajímavá atrakce a technická novinka a začal být chápán jako důležitá společenská instituce. Zatímco v prvních měsících šlo zejména o řešení technických a organizačních otázek zajištění a rozšiřování vysílání, pak na sklonku první vývojové etapy je stále větší pozornost věnována také jeho obsahové stránce. Funkce informativní, zpočátku převažující, je doplněna funkcí osvětovou, vzdělávací a postupně také funkcí zábavnou.

Rozpor mezi programovou koncepcí a požadavky posluchačů

Radiožurnál byl od samého počátku existenčně závislý na počtu platících koncesionářů. Proto po překonání elementárních technických problémů musel stále více brát do úvahy jejich potřeby a zájmy a vytvářet takovou programovou nabídku, která by požadavky posluchačů respektovala. Na druhé straně, zejména díky osobě programového šéfa Miloše Čtrnáctého, se vedení rozhlasové společnosti snažilo, byť poněkud idealisticky, stanovit rozhlasovému programu náročnější cíle: „*Rozhlasu bylo určeno, aby převzal úlohu výchovnou, aby seznámil i zapadlý venkov s dobrou hudbou, učinil mu přístupnou operu i koncertní síň.*“⁸⁴

Řešení tohoto rozporu v programové tvorbě, tj. rozporu mezi „lacinou zábavou a vysokou uměleckou kvalitou, mezi požadavky posluchačů a představami rozhlasového vedení“, provázelo Radiojournal po celou předválečnou etapu jeho vývoje.

První programové kroky však přirozeně odpovídaly jeho skromným technickým, finančním, prostorovým a personálním možnostem.

Vývoj programové skladby Radiojournalu

Podle původních představ Miloše Čtrnáctého a ing. Eduarda Svobody měl být Radiojournal především stanicí zpravodajskou. Hudba měla plnit „jen“ doplňkovou funkci. Proto se také v úředním názvu rozhlasové společnosti objevila formulace „československé zpravodajství radiotelefonické“ a ve společenské smlouvě byl účel společnosti na prvním místě vyjádřen slovy „rozšiřování zpráv hospodářských, meteorologických, bursovních, sportovních a zpráv rázu všeobecného“. Již z tohoto vymezení je zřejmé odlišné chápání rozhlasu ve srovnání s dneškem – rozhlas byl vnímán nikoliv jako tvůrce, ale především jako „širitel“, tj. zprostředkovatel obsahů, které sám nevytvářel. Funkce reproduktivní převažovala nad funkcí produktivní.

Toto prvotní chápání poslání rozhlasu bylo ovšem determinováno i reálným zhodnocením úrovně technického zařízení, které měl Radiojournal k dispozici. To zpočátku zdaleka nezajišťovalo potřebnou kvalitu rozhlasového hudebního i slovesného projevu. Prvním mikrofonem byl běžný telefonní mikrofon, pro vysílání slovesných i hudebních pořadů zcela nevhodný. Sama kbelská vysílačka byla stanicí telegrafní, jež musela být před vysláním nejprve technicky upravena, a neposkytovala tudíž programovým pracovníkům příliš možností pro náročnější rozhlasový program. Až do konce roku 1924, kdy se studio přestěhovalo do Poštovní nákupny, resp. až do zahájení provozu stanice ve Strašnicích v roce 1925, lze hovořit o pouhé improvizaci vysílání, které probíhalo živelně, bez jasné programové koncepce. První programoví pracovníci museli zápasit nejen s technickými a finančními problémy, ale také s nedostatkem zkušeností, s minimálním zájmem posluchačů a také s malým zájmem účinkujících, pro které nebylo vystoupení před mikrofonem tak atraktivní jako před obecněstvem divadelního nebo koncertního sálu.

Hudební program

Oproti původním předpokladům se ukázalo, že nej-
přitažlivější programovou složkou pro posluchače je
hudba. Od samého počátku ve vysílání převažovala, a to
i přes její nedokonalou reprodukci. První „studia“ ve
skautském stanu a v domku vysílací stanice ve Kbelích
nebylo možné akusticky upravit, nebyly ani přístroje,
kterými by bylo možné provádět kontrolní měření roz-
hlasového signálu a jeho kvality. Při hledání nových vý-
razových prostředků musela jen nevelká skupina rozhla-
sových techniků a programových pracovníků pracovat
velmi často metodou „pokus–omyl“. Dojem z poslechu
hudebního díla v rozhlasu se přirozeně ani zdaleka ne-
mohl srovnávat s estetickým zážitkem v koncertní síni.
Přesto byli posluchači okouzleni a s nadšením sledovali
nové a nové pokusy v hudebním vysílání – od vysílání
nejjednodušších instrumentálních skladeb pro sólové
nástroje a sólový zpěv až k hudebním produkcím men-
ších komorních souborů a přenosům rozsáhlých hudeb-
ních děl z koncertních síní a divadel. „*Hudba nabývá
tudíž v rozhlase zvláštního výsadního domovského
práva ještě dříve, než se mikrofonu zmocnil zpravo-
daj, reportér, básník a dramatik,*“ píše A. J. Patzaková.
„*Hudební zvuk v přenosu nejvíce překvapoval, byl nej-
dokonalejším, protože jemně diferencovaným zvukem
pro zkoušení a ověřování prvých vysílačích a přijíma-
cích stanic.*“⁸⁵

Prvními účinkujícími v hudebních pořadech byli hu-
debníci orchestru kina Sanssouci; první zpěvačka, Růžena
Topinková, byla členkou hudebního odboru Osvětového
svazu. Získat renomované umělce z Národního divadla
nebo z jiných profesionálních těles nebylo zpočátku jed-
noduché. Proto se vedení Radiojournalu často obracelo
na žáky hudebních a pěveckých škol v Praze, kteří se
zpravidla vysílání ochotně účastnili. Po sólových vystou-
peních jednotlivých nástrojů se začínaly zkoušet jejich
kombinace – hlavně tria. Pro početnější soubory nebylo
ve stísněných prostorách prvních „ateliérů“ místo, a také
rozhlasový mikrofon nebyl schopen více hudebních partů
současně dostatečně věrně reprodukovat.

Postupně se na produkcích začali podílet také profe-
sionální operní zpěváci (zejména z bývalé opery v Olo-
mouci a z Národního divadla), kteří nejprve vystupovali
sólově, posléze v duetech z nejnámějších a nejpoblár-
nějších domácích i zahraničních oper.⁸⁶

Vstoupit do povědomí kulturní veřejnosti však nebylo
přes všechnu snahu vedení Radiojournalu jednoduché.
Rozhlasové hudební vysílání bylo přijímáno v odbor-
ných kruzích se značnou lhostejností a nepochopením,
jak o tom svědčí například příznačná recenze v Lidových
novinách ze sklonku roku 1923:

„Poslouchali jsme a měli jsme více radosti než požitku:
radost z vynálezu vůbec a radost z toho, že celý svět na-
slouchá současně českému umění. Rádiových koncertů
a přednášek, obvyklých v Americe a zaváděných ve
Francii, nelze hodnotit umělecky. Posloucháte-li takový
orchestr, klavír či housle nebo lidský hlas, vyslaný na sta
kilometrů radiofonicky, popřáváte si asi takové zábavy,
jako byste poslouchali vzdálenější gramofon. (...) Jako
měl kdysi gramofon, mají nyní i rádiové koncerty jen zájem
senzace, novoty. Zajímáme se o ně a díváme se vzdáleností,
z níž hlasu nasloucháme. Zveličujeme si tak svůj požitek
ze slyšeného, jenž, i když je nejjasnější a ničím z ovzduší
nerušen, je přece jen pochybný.“⁸⁷

Ještě v roce 1926 se k hudbě v rozhlase vyjádřil
básník Otokar Březina skeptickými slovy: „*Jemnosti
unikají, ale co chceme od mechanismu, stroje? Je to
jen vergl. Ale aby člověk měl plný dojem hudby, musí
být blíže i sluchem, je tu potřeba také jisté distance,
musíme vnímat nejen tu hudbu, nýbrž i pohyby hu-
debníků, kapelníka, výraz tváří, cítit tu práci vnější
i vnitřní, musíme vidět, ba i cítit to perlení potu atd.,
ale to vše při rádiu není.*“⁸⁸

Jen málokdo si v této době uvědomoval převratnou
funkci nového média v rozvoji hudby a jen největší op-
timista mohl předpokládat, že naše rozhlasové hudební
vysílání dosáhne v blízké budoucnosti světové umělecké
úrovně a významným způsobem ovlivní také celoná-
rodní hudební život.

Základy zpravodajského programu

Do hudebního programu byly zařazovány krátké
zpravodajské relace. Zpravodajství se ovšem ani zdaleka
nepodobalo zpravodajskému programu, který je prezen-
tován ve zpravodajských relacích dnešního Radiožur-
nálu. Bylo tvořeno denními **povětrnostními zprávami**
státního meteorologického ústavu (od 20. června 1923)
a **sportovními zprávami** (od 24. června 1923).

3. září 1923 zahájil Radiojournal také vysílání zpráv
z domácí i zahraniční burzy. Jako stálého referenta pro

tuto oblast angažoval ing. Josefa Brabce, redaktora hospodářské rubriky Národní politiky, kde měl na starosti právě burzu. **Burzovní zprávy** měly vzbudit zájem o rozhlas zejména v podnikatelských a obchodních kruzích a Radiojournal postupně rozšířil frekvenci jejich vysílání až na pět relací denně (v 11.30, 13.00, 13.45, 16.45 a 18.00 hod.). Burzovní zpravodajství mu dodávaly peněžní ústavy zdarma. Pro předplatitele, kteří si zaplatili zvláštní příplatek (50 Kč měsíčně), je vysílal šifrovaně.

„Aby své zpravodajství co nejvíce zdokonalil, vyžádal si Radiojournal koncesi na přijímací radiotelegrafní stanici od ministerstva pošt a telegrafů. Ministerstvo koncesi udělilo a pověřilo přijímáním zpráv bývalého radiotelegrafistu Velíka. Podmínky koncese byly dosti přísné: tak např. nesměly být šířeny event. zaslechnuté zprávy politické, vojenské atd. Nám však šlo hlavně o zprávy burzovní, pro jejichž dešifrování opatřil klíč ředitel inž. Svoboda. Zachycovaly se radiotelegrafické zprávy hlavně z Ameriky severní a jižní (Annapolis, New Brunswick, Long Island, New Orleans atd.) na vypůjčený přijímač S. F. R. (superhet s rámovou anténou). Vše se dařilo...“⁸⁹

Vše se dařilo až do té doby, než Jan Velík zachytil telegram z Francie, že v listopadu 1923 při příležitosti návštěvy prezidenta Masaryka ve Francii bude vysílat stanice v Saint Assise, kde bylo francouzské rozhlasové centrum, poselství francouzského prezidenta Milleranda československému lidu. Poselství bylo zachyceno, operativně přeloženo a i s vědomím porušení koncesních podmínek je Adolf Dobrovolný přečetl do mikrofonu. Radiojournal přinesl zprávu dříve než Československá tisková kancelář! Tento aktuální zpravodajský čin, v němž se snad poprvé ukázala jedna z největších předností rozhlasu – rychlost, pohotovost, aktuálnost, byl „odměněn“ odnětím koncese Radiojournalu pro příjem radiotelegrafických zpráv. Jen na základě příznivého posudku ministerského rady dr. Otto Kučery nebyla na radiotelegrafistu podána ministerstvem pošt a ČTK žaloba.

Ve zpravodajství tedy zpočátku převažovaly především zprávy účelové, praktické, kdežto takzvané politické zpravodajství nemělo ve vysílání místo. Vedení Radiojournalu se shodlo s ministerstvem pošt a telegrafů, že rozhlasový program má být nepolitický, tedy

že informace o každodenním politickém dění doma i v zahraničí do vysílání nepatří, že rozhlas jako kulturní a vzdělávací instituce nemůže vstupovat do politického dění a vyjadřovat se k politickým událostem. Proto se také ve vysílání téměř neobjevovala publicistika analytického typu (komentáře, poznámky apod.), která byla až později zastoupena zejména recenzemi a kritikami uměleckých děl.

Burzovní zpravodajství však nesplnilo původní očekávání, příliš zatěžovalo program, a proto bylo postupně redukováno a nahrazeno jinými zpravodajskými formami.

Předznamenal je vzápětí po svém přijetí na místo stálého hlasatele v lednu 1924 Adolf Dobrovolný, který si kupoval cestou do Kbel večerník, z něhož vybíral ve spolupráci s Milošem Čtrnáctým a později podle svého uvážení zajímavé zprávy z domácího dění a četl je ve večerním vysílání Radiojournalu posluchačům.

V té době ještě rozhlas neobjevil své specifické zpravodajské přednosti před ostatními médii (zejména tiskem), hlavně možnost pohotově přinášet posluchačům aktuální, nové informace, a to okamžitě, bez uzávěrky, dokonce ještě v době průběhu události a z místa jejího dění. I tak ale měli posluchači ve vzdálených místech republiky, kam dorazily noviny až o den, dva později, možnost dozvědět se informace z rozhlasu dříve. Ani z hlediska státních orgánů nebylo ještě pro takové posílání rozhlasu příliš pochopení; veškerá zpravodajská činnost byla svěřena státní instituci – Československé tiskové kanceláři.

Rodí se literární program

Slovesná složka programu byla dále zastoupena **drobnými recitacemi, četbou literárních ukázek** a vypravováním **pohádek**, nejprve v podání hlasatelky Tučkové, později v interpretaci Adolfa Dobrovolného. Z těchto literárních vstupů do hudebního a zpravodajského programu se od poloviny roku 1924 vyvinula relace Ukázky z nejnovější literatury.⁹⁰

Od září 1925 bylo také zahájeno vysílání **prvního kurzu cizího jazyka** – francouzštiny.

Hledání programového tvaru

V prvních měsících se vysílalo jednu hodinu denně, a to večer od 20.15 do 21.15 hod., kdy byly podmínky

pro příjem rozhlasového signálu nejpříznivější. Od ledna 1924 byl program již téměř dvouhodinový – od 19.15 do 21.10 hod. – se čtvrt hodinovou přestávkou.

Větší rozsah vysílání si jednak vynutil zavedení určitého řádu do živelně se rozvíjejícího programu, jednak přiměl vedení Radiojournalu i k hlubšímu zamyšlení nad funkcí nového média ve společnosti. Podle představ programového šéfa Miloše Čtrnáctého by rozhlasový program měl splňovat především dvě základní kritéria: měl by být „pro všechny“ a měl by posluchače kultivovat, vzdělávat, a to zejména náročným uměleckým obsahem.

Představu rozhlasu jako nanejvýše demokratické instituce, řečeno dnešními slovy „jako instituce veřejné služby“, vyjádřil například věstník Radiojournal ve druhém čísle třetího ročníku: „Rozhlas je instituce demokratická v nejšířším slova smyslu, a proto nesmí sloužit jen určitým směrům, nýbrž musí mít také program co nejšířší. Zásadou při něm je: každému něco. Radio není tu pouze, aby sloužilo výkvětu inteligence, nýbrž proto, aby skýtalo zábavu a poučení oněm kruhům, jichž celková úroveň a umělecká chápavost vyžadují si forem prostších a přístupnějších a jimž je třeba teprve otvírat cestu do nejsvětějších tajů pravého umění. Tím už je dáno, že rozhlas při snaze poskytovat nejušlechtlejší požitky umělecké nesmí se vyhýbatí projevům populárním, jimiž by mohl zahovořit k duši prostého lidu, a že repertoár vysílací stanice musí se pohybovatí od nejjednodušších forem až k nejnepřehléjším dílům dnešního umění.“⁹¹

Požadavek uměleckosti programu Čtrnáctý především spatřoval v hudební složce vysílání, již přisuzoval mimořádný význam při zvyšování kulturní úrovně veřejnosti: „*Hlavním jádrem našich programů musí ovšem zůstatí vážné, umělecké koncerty, které nás mají reprezentovati nejen doma, nýbrž i za hranicemi, které mají uspokojiti uměnímilovné kruhy a které mají buditi zájem i u těch, kdož dosud do mystérií hudebního umění nevnikli a snad se o to ani nepokusili. Radio může jim rozšířiti obzor a otevřítí jim nové světy.*“⁹² Nešlo tedy o jakoukoliv hudbu, ale téměř výhradně o hudbu vážnou nejvyšší umělecké úrovně: „*Naší zásadou vždy bylo a bude nehledati laciné populárnosti v sestupování k nejšířším zálibám, nýbrž povznášeti posluchače na vyšší stupeň, což je nevyhnutelné, má-li se radio státi předmětem zábavy a má-li plniti svoje poslání kulturní.*“⁹³

Mezi proklamovanými cíli vysílání a skutečností rozhlasové praxe se ale brzy začaly objevovat rozpory. Na jedné straně zde byla zdůrazňována myšlenka rozhlasu „pro všechny“, na druhé straně byly v podstatě z vysílání vyloučeny všechny hudební i slovesné žánry, které neodpovídaly představě o „vysoké umělecké úrovni“. V programu například zcela chyběla taneční hudba a zpočátku i jazz, za nejnižší přípustnou hranici zábavy byla v podstatě stanovena opereta.

Na takovou poněkud naivní představu o všemocné funkci umění v rozhlase a z ní odvozenou koncepci programu pochopitelně posluchači (ale i novináři) začínali reagovat nespokojeně. Stále častěji se ozývaly požadavky zařadit do vysílání i hudbu dechovou, koncerty vojenské hudby apod. Miloš Čtrnáctý se zpočátku těmto požadavkům tvrdošijně bránil: „*Z některých stran bylo nám vytýkáno, že náš program je příliš vážný. Snad je to pravda. Ale myslím, že je to pouhá souvislost s celkem. V našem dnešním životě je příliš mnoho těžkého a chmurného. Ozývá se v něm příliš málo veselých tónů, a proto je jedním z nejtěžších úkolů sestavit program, který by byl veselý a nezabíhal do banálnosti. (...) Hlavním jádrem našich programů musí ovšem zůstatí vážné umělecké koncerty, které nás mají reprezentovat nejen doma, ale i za hranicemi.*“⁹⁴

Postupně však i on musel slevit ze svých představ a připustit do vysílání také hudbu zábavnou.⁹⁵ Avšak i zde vedení Radiojournalu neustále zdůrazňovalo požadavek kvality. Proto také i populární hudba zaznívala ve vysílání v podání nejlepších hudebníků, zejména za orchestru České filharmonie: „*Nemusí se hrát vždycky symfonie, může se hrát také valčík, ale záleží na tom, aby se hrál dobře. A naši filharmonikové se snaží nám v tomto směru opravdu vyhověti, jak dokazují koncerty, věnované dobré, veselé hudbě. Naši filharmonikové, pokud hrají lehkou hudbu, hrají ji umělecky. Pokusů, které nás neuspokojily, jsme raději zanechali.*“⁹⁶

Zastoupení populární hudby v programové nabídce Radiojournalu se zvýšilo s příchodem hudebního poradce K. B. Jiráka, i když i nadále převažovala hudba vysokého standardu.

Nový programový typ – tematické večery

Zatímco v prvních měsících vysílání byl program tvořen víceméně podle nabídky účinkujících, jež se podařilo

k vysílání získat, v průběhu roku 1924 šlo již o koncepčnější přístup, který se mohl opírat o spolupráci s renomovanými divadelními zpěváky a hudebními tělesy, zejména s Osvětovým svazem (připravil do vysílání deset koncertních večerů) a členy a jednotlivými skupinami České filharmonie (od dubna 1924; někteří její členové stáli u zrodu tvořícího se prvního stálého rozhlasového orchestru). To umožnilo rozšířit programovou skladbu o tematické hudební večery, věnované buď významné osobnosti, nebo určitému hudebnímu žánru – například hudbě starých českých mistrů, významných zahraničních skladatelů, moderní klasické hudbě atd. Nezřídka byla využívána i výročí narození nebo úmrtí vynikajících osobností hudebního života (například Antonína Dvořáka – pořad byl vyslán 1. května 1924), doprovázených někdy také tematickou přednáškou. V létě roku 1924 již bylo možné spojovat jednotlivá „hudební čísla“ do větších komponovaných celků – arie se například spojovaly do celovečerních ukázek jednoho operního díla, sólová instrumentální vystoupení se doplňovala na tria, kvarteta a vystoupení menších souborů.

Tematické hudební večery byly s oblibou věnovány opeře – jednak ukázkám jednotlivých árií, jednak větším dramaturgickým celkům. Zejména s příchodem prvního stálého kapelníka A. M. Nademlejského se počet operních večerů zvýšil na tři až pět v měsíci. Během roku 1924 tak bylo odvysíláno dvaatřicet tematických operních večerů českých i zahraničních skladatelů.⁹⁷ Dne 16. listopadu 1924 bylo poprvé posluchačům předvedeno ze studia v klavírním provedení celé představení *Prodané nevěsty*.

Dvouhodinový program byl již tematicky členěn: první vysílací hodina byla věnována slovesnému programu (literárnímu a zpravodajskému), druhá programu hudebnímu. V době propagačních koncertů na Václavském náměstí (květen 1924) byly večerní koncerty přesunuty do dopoledních hodin a nahrazeny hudebními matiné – pestrými pořady operní, operetní a populárnější hudby a zpěvu, doplněnými i slovesnými příspěvky (například pohádkami Marie Hübnarové).

Kapelník Nademlejský vyšel vstříc četným žádostem posluchačů a zavedl do vysílání i operetní večery, od srpna 1924 večery šansonů a také večery dechové hudby (v podání svého dechového orchestru). Pro „lehkou“ hudbu byly dále vyhrazeny podvečerní pořady, vysílané

od října mezi 17. a 18. hodinou (v době módních „čajů o páté“). V nich se také v říjnu poprvé objevila jazzová hudba, vysílaná od listopadu pravidelně jeden den v týdnu. Vstup populární hudby do vysílání Radiojournalu však byl jen velmi pozvolný, hudba vážná mnohonásobně převažovala. Byl ale dokladem vytvářející se hudební specializace programu, jež začínala respektovat přání i požadavky rozhlasových posluchačů.

Také slovesný program prošel od počátku vysílání do konce roku 1925 významnými proměnami. Zatímco v roce 1923 se víceméně omezoval jen na drobná programová hlášení, zpravodajství, pokusy s recitací a improvizované pohádky v podání Emmy Tučkové, jeho význam, rozsah i kvalita neobyčejně vzrostly s příchodem Adolfa Dobrovolného. Vynikající recitátor zařazoval přednes básní nejprve obvykle improvizované podle okamžitých programových potřeb, od července 1924 pravidelně. Dobrovolný též do programu zavedl pravidelné literární večery, věnované každé úterý a pátek zejména četbě z knih a recitaci. Od srpna 1924 byly tyto literární večery vysílány každý den (jen v první hodině, v druhé se vysílala opět hudba) kromě středy a soboty, jež byly vyhrazeny besídkám pro děti.

Dohoda s ČTK

V dubnu 1924 došlo k dohodě Radiojournalu s Československou tiskovou kanceláří o spolupráci při tvorbě **zpravodajských relací**. Znamenalo to v podstatě postoupení tvorby zpravodajství do kompetence ČTK (podle požadavku státu), která zprávy nejprve dodávala telefonicky hlasateli ještě během vysílání, později byly zprávy interpretovány přímo z budovy ČTK jejími redaktory. Zprávy měly ještě po dlouhé období „pečet“ tiskové agentury – byly spíše určeny pro čtení než pro poslech. Proto bylo zpravodajství ČTK vysílané rozhlasem předmětem časté kritiky jak ze strany posluchačů, tak také odborné veřejnosti a tisku. Radiojournal mohl připravovat jen zprávy kulturní a přehledy tisku.

Dramatické večery

Podle vzoru operních večerů byly od září 1924 zavedeny do programu také večery dramatické, v nichž byly odvysílány buď celé kratší dramatické útvary (nejprve jednotlivé dramatické scény a jednoaktovky), nebo rozsáhlejší ukázky z divadelních her (například *Romeo*

a Julie). Do konce roku 1924 bylo připraveno pět dramatických večerů, při kterých účinkovali zejména herci vinohradského divadla. Uváděny mohly být jen takové hry nebo jejich části, které nevyžadovaly větší úpravy. První dramaturgové proto vybírali do vysílání především ukázky založené spíše na dialogu než na ději vyžadujícím vizuální kontakt diváka. Adaptace dramatických celků, respektující specifiku rozhlasového sdělování, zatím nebyly objeveny. Také na první původní rozhlasovou hru si museli posluchači ještě počkat. Proto první přenosy z divadel se ubíraly cestou rozhlasové opery, a nikoliv činohry, která se ukázala pro rozhlasové vysílání jako nevhodná.

Nový název – „rozhlas“

Rok 1924 přinesl novému médiu také český název. K jeho označení se až dosud používal termín „radio“ a pomocí složenin vznikala pro nové jevy s ním spojené řada novotvarů, které se rychle vžíly: radioposluchač, radioobchodník, radiofonie, radioprůmysl, radioamatér, radiokonzert, Radiopalác ad. Radiojournal však hledal vhodnější české výrazy, dokonce vypsal soutěž pro posluchače. Přestože přišla řada návrhů, žádný se nezdál vhodný a soutěž skončila neúspěšně. Všeobecně zdomácněl až termín „rozhlas“, který poprvé vyslovil a uvedl do života redaktor Národních listů **J. D. Richard**, vlastním jménem Richard Durdil⁹⁸, který nový název vytvořil na základě rozboru původního anglického označení „broadcasting“. Ve svém článku v Národních listech z 21. května 1924 zdůvodnil jeho jazykovou oprávněnost slovy: *„Broadcasting značí česky asi tolik jako široké rozhození, rozsévání. (...) Stanice přijaté zprávy nebo hudbu skutečně rozhlásí všem, a proto je jistě oprávněno, navrhuje-li pro její funkci název ‚Rozhlas‘. (...) Doufáme, že ‚rozhlas‘ najde porozumění v kruzích majitelů přijímacích stanic stejně jako u všech, kdo dbají čistoty a výraznosti řeči – vždyť přimyká se přesně pojmu a vychází přímo z ducha našeho jazyka.“* Nově vytvořený termín byl nadále používán souběžně s mezinárodním označením „radio“, avšak později zcela převládl.

Přednášky

Vzdělávací a osvětová činnost Radiojournalu se ve slovesném programu nejvýrazněji uplatňovala v **před-**

náškách, které byly vysílány od května 1924. V naprosté většině je připravovali externí spolupracovníci rozhlasu.

První přednáška byla věnována památce Antonína Dvořáka. Dne 1. května 1924, v den dvacátého výročí jeho úmrtí, ji na mikrofon přednesl ing. Otakar Šourek, uznávaný znalec skladatelova života a díla. Po přednášce následoval koncert z Dvořákova hudebního odkazu v podání Českého tria.

V dalších týdnech následovaly přednášky literárního historika a kritika Františka Sekaniny (literárního poradce Radiojournalu) o významu knihy, básníka Petra Křičky o vlastním díle s autorskou recitací, historika F. X. Harlase o staré Praze a Vojtěchu Hynaisovi. Tyto přednášky s náročnějším vzdělávacím zaměřením byly doplněny „odlehčenými tématy“ v podání různých ministerských a magistrátních radů, redaktorů ad., v nichž přednášeči posluchačům sdělovali své zážitky z cest do Itálie a Francie, vyjadřovali přesvědčení o nezničitelnosti lidské myšlenky, věnovali se zimním Krkonošům apod.⁹⁹

Přednáška v rozhlasovém programu velmi brzy zdomácněla a stala se nejfrekventovanějším rozhlasovým publicistickým žánrem v celém meziválečném období. Toto její výjimečné postavení v rozhlasovém slovesném programu nebylo náhodné. Jednak nejlépe odpovídalo vzdělávací, osvětové, lidovýchovné koncepci vedení Radiojournalu, jednak bylo dáno tradicí a významem přednášky v období před vznikem masových médií.

Přednáška totiž byla běžnou formou osvěty a šíření informací, a to nejen ve vzdělávacích institucích, ale také ve veřejném životě. Mnoho významných osobností dvacátých let se soustavně věnovalo přednáškové činnosti, která byla považována za samozřejmou formu vyjadřování stanovisek a názorů v odborných kruzích. Oblíbené byly ovšem také veřejné přednášky a někteří přednášeči a řečníci si získali ve veřejnosti značnou oblibu a popularitu.

Proto byly přednášky v rozhlase přijímány posluchači od samého začátku zcela přirozeně a se zájmem. Didaktické zásady, které přednáška uplatňovala, však musely být v rozhlasovém provedení doplněny zásadami dalšími, jež vyplývaly ze specifičnosti rozhlasové komunikace mezi mluvčím a posluchačem. Řečnický styl, založený na interpersonální komunikaci mezi předná-

šejícím a posluchači, musel být pozměněn. Přednášející v rozhlasu se museli postupně naučit respektovat jiné požadavky na stavbu projevu, na stylistiku, na tempo řeči, na přesnost a srozumitelnost vyjadřování atd., než byli zvyklí v klasické přednášce k publiku. „*Individuální poslech vyžadoval tlumený, komorní tón, intimní, skoro domácí ladění a hovorový, besední projev.*“¹⁰⁰ Také rozsah přednášky v rozhlasovém provedení musel být úměrný. Zatímco v sále mohl přednášející věnovat tématu hodinu i více, před mikrofonem mohl počítat jen s maximální délkou deset až patnáct minut.

Trvalo však ještě dlouho, než se Radiojournalu podařilo vytvořit stabilní okruh přednášejících, kteří dokázali posluchače zaujmout nejen obsahem své přednášky, ale také osobitým projevem a přístupem k rozhlasovým posluchačům, mimo jiné založeným také na pochopení specifika rozhlasového projevu. Počet přednášek se každým rokem zvyšoval a během několika let dosáhl několika tisíc. To vedlo k určité „přetíženosti“ a „těžkopádnosti“ programu náročnými vzdělávacími a osvětovými tématy, což se projevilo v četné kritice ze strany posluchačů, kteří se chtěli poslechem rozhlasového vysílání nejen vzdělávat, ale také bavit.

První sportovní přenos

Rok 1924 přinesl rovněž průkopnický experiment, který předznamenal nové, dosud netušené možnosti rozhlasu. Dne 2. srpna 1924 se uskutečnil ve velmi primitivních podmínkách **první přímý sportovní přenos**, jenž je v literatuře také označován jako první evropský pokus o sportovní reportáž.¹⁰¹ Vznikl z podnětu programového šéfa Miloše Čtrnáctého, který ve snaze zpestřit a obohatit program o nové programové formy (a získat další koncesionáře) dojednal s funkcionářem Československé boxerské unie Jiřím Hojerem možnost vysílání ze sportovního podniku. Šlo vskutku o odvážný pokus. V té době totiž vážil rozhlasový mikrofon deset kilogramů a byl převážen techniky na vozíku. Protože kbelské studio bylo značně vzdáleno od centra Prahy, musel být použit nejjednodušší komunikační prostředek – telefon.

Na klusáckém stadionu na Letné se v uvedený den uskutečnil dlouho připravovaný boxerský turnaj, jehož vyvrcholením byl zápas těžkých vah mezi českým reprezentantem Františkem Růžičkou, vystupujícím pod jménem Frank Rose, a americkým boxerem černé pleti

Rocky Knightem. František Růžička byl českému sportovnímu publiku dobře znám – nedlouho před zápasem uskutečnil velmi úspěšné boxerské turné po Jižní Americe, o němž český tisk obšírně referoval. Přenos probíhal tak, že Jiří Hojer telefonem (nacházejícím se v budce v blízkosti ringu) hlásil do kbelského studia přípravu soupeřů na zápas, popis prostředí i vlastního průběhu utkání. Ve studiu byla jeho slova zapisována a předávána hlasateli Adolfu Dobrovolnému, který je bezprostředně předčítal do mikrofonu. Zanedlouho si však uvědomil, že převod autentického zvukového sdělení z místa utkání do písemné formy zbytečně informace zkresluje a zpomaluje, a proto sám převzal sluchátko a okamžitě, bez „písemného mezičlánku“, opakoval Hojerova slova. Přenos tím nabyl na dramatičnosti a bezprostřednosti očitého svědectví.

Celá akce se setkala s nadšeným ohlasem, a to nejen u posluchačů u krystalových nebo lampových přijímačů, ale také u posluchačů na Václavském náměstí před redakcí Národní politiky, kde byl na balkoně v druhém poschodí instalován velký reproduktor k veřejnému poslechu.

Vzpomíná-li rozhlasová historie na tento přenos, je tomu tak nejen proto, že se uskutečnil jako první sportovní přenos (či dokonce reportáž) v Evropě, ale zejména proto, že otevřel rozhlasu nové, dosud netušené možnosti. Zprostředkoval posluchačům vzdálený děj, a to okamžitě, v době jeho průběhu, učinil posluchače jeho bezprostředním účastníkem. Zároveň podhalil novou metodu rozhlasové práce – reportáž, která se později stala základní a nenahraditelnou součástí rozhlasové tvorby. Zatím však nebyla zcela objevena ústřední postava rozhlasové reportáže, reportér, a také se posluchači nemohli seznámit se zvukovým pozadím události, které k reportáži patří.

„Telefonická reportáž“ z boxerského utkání získala Radiojournalu značný vzhlas, nové koncesionáře, a tím také nový příjem do jeho pokladny. Proto se program v druhé polovině roku 1924 mohl rozvinout do větší šíře až na plochu celého dne, a to také díky kvalitnější technice a lepším provozním podmínkám ve vinohradském ateliéru.

Programové schéma

Programové schéma z prosince 1924 již může zaznamenat patnáct položek, i když většina z nich byly zpra-

vodajské relace převzaté z mimorozhlasových zdrojů a rozhlasem pouze reprodukované.

Přesto mohl měsíčník Radiojournal hrdě hlásit: „Od 2. prosince 1924 vysíláme z nového atelieru na Královských Vinohradech v paláci ‚Poštovní nákupny‘. Především rozšířili jsme relace koncertní, takže hudba a zpěv vysílají se nyní denně od 8 do 10 hod. večer. Novinkou jsou ve středu a v sobotu ‚koncerty o páté‘, jakož i nedělní koncerty večerní. Podstatně rozšířena a obohacena je část zpravodajská o nejnovější zprávy časové, dodávané několikrát denně ČTK v Praze, a poslední zprávy hlášené před 10. hodinou. Nová je též relace v 7.15 hod. večer, jež je určena pro přednášky ze všech oborů a ve středu a sobotu k vypravování pohádek pro děti. Zprávy povětrnostní hlášený jsou dvakrát denně a zprávy sportovní rozmnoženy o hlášení stavu sněhu a jiné doplňky.“¹⁰²

11.00	ČTK, meteorologické zprávy (všední dny) Koncert (neděle)
11.30	Burzovní zprávy (úterý a pátek)
11.40	Časový signál pařížský
13.00	Burzovní zprávy
13.15	Zpravodajství ČTK
13.45	Burzovní zprávy
16.45	Burzovní zprávy
16.55	ČTK, meteorologické zprávy
17.00	Koncert o páté (středa a sobota)
18.00	Burzovní zprávy (úterý a pátek)
19.15	Přednášky Pohádky pro děti (středa a sobota)
20.00	Koncerty hudby vokální, instrumentální, opery, operety, ¹⁰³ později i taneční hudba
21.00	Časový signál, povětrnostní zprávy
21.30	ČTK, sportovní zprávy, sněhové zpravodajství
21.55	Místní zprávy (výročí, oslavy ad.), divadelní zprávy, policejní korespondence

Přes převažující počet zpravodajských relací ve vysílání byla tedy pozornost vedení Radiožurnálu i nadále zaměřena především na umělecký program, zejména hudební, který však vycházel vstříc ve větší míře než dřív požadavkům posluchačů: „*vážný genre se střídá s lehkým, klasická hudba s hudbou zábavnou a taneční, vážná píseň s chansonem, opera s operetou. Je zastoupena i přísná hudba komorní...*“¹⁰⁴ Stranou pozornosti ovšem zůstává i nadále publicistika, která se začíná objevovat až později, a to zejména z mimorozhlasových zdrojů.

Nová stanice ve Strašnicích, první přenosy

Počátek roku 1925 byl ve znamení dokončovacích prací na nové vysílače ve Strašnicích, budované poprvé výlučně pro potřeby rozhlasu. Vysílač objednalo ministerstvo pošt a telegrafů s rozhodnutím, že stanice bude v jeho vlastnictví a obsluhovat ji budou výhradně jeho zaměstnanci. Vysílač dodala z Francie společnost Radioslavia.

Ještě než byla uvedena do pravidelného provozu, podnikl Radiojournal další významnou akci, která se zapsala do dějin nejen československého, ale také evropského rozhlasového vysílání. Dne 12. února 1925 uskutečnil **první přenos celého divadelního představení** – Smetanovy opery *Dvě vdovy* z Národního divadla.¹⁰⁵ Byla to událost vsutku téměř zázračná a senzační, vezmeme-li do úvahy technické možnosti, které měl tehdejší rozhlas k dispozici. V sousedních státech se o něčem podobném teprve uvažovalo, a to i v rozhlasových společnostech, které byly ve srovnání s Radiojournalem mnohem lépe technicky vybavené. Britské BBC se podařilo 8. ledna odvysílat jen první dějství Mozartovy *Kouzelné flétny* z londýnské Covent Garden.

Francouzská půlkilowatová stanice byla uváděna do provozu ing. Podliaskim, který byl k její montáži vyslán firmou S. F. R. z Paříže. Stanice však nebyla vybavena vlastním mikrofonem a teprve až po zásahu Radiojournalu byl firmou S. F. R. ve spolupráci s Marconioho společností vyvinut elektrodynamický mikrofon se dvěma zesilovači, který měl být podle požadavku Radiojournalu schopen přímého vysílání z divadla a z koncertní síně. Radiojournal prohlásil, že stanici do provozu nepřevzeme, dokud nebude provedena zkouška z divadla. Tím byly vytvořeny podmínky k prvnímu přenosu z Národního divadla.

Po předběžném projednání přenosu s vedením divadla (ředitelem Šafařovičem a technickým správcem Skopcem) byl na jeviště nad nápovědní budku umístěn tehdy jediný mikrofon Radiojournalu, který byl dopraven ze studia v Orbisu a propojen improvizovanými telefonickými linkami s kontrolní místností se zesilovačem. Pro hlasatele Dobrovolného musel být místo něj ve studiu instalován v té době již nepoužívaný mikrofon ze Kbel.

„Zapnul jsem zesilovač,“ vzpomíná technik Koníček, „v tu chvíli jsem uslyšel poprvé v životě ze sluchátek ruch v hle-

dišti divadla – šum, kašláni, ladění nástrojů. Pojednou vše ztichlo a zazněly první tóny předehry Smetanovy opery. Ve sluchátkách to znělo báječně. Měl jsem čím dál větší radost. Volal jsem do studia, jak to zní v kontrole na lince a jak to zní z vysílače. „Je to výborné, na lince i z vysílače,“ hlásil technik Velík z Orbisu. Když doznělo první dějství a ustal potlesk obecenstva, volal hlasatel Dobrovolný, že bude-li druhé dějství stejně dobré, že můžeme být s prvním přenosem naprosto spokojeni.“¹⁰⁶

Přímo v budově Národního divadla zajišťovali technickou stránku přenosu technici Koníček spolu s francouzským kolegou Voisierem, ve strašnické vysílací stanici byl přítomen ing. Podliaski, technik Jan Velík byl v Orbisu.

Na řešení tohoto neobyčejně náročného technického úkolu vzpomínal:

„Protože vysílačka byla velmi citlivá na přetížení, dohodli jsme se na tom, že budeme modulovat pomocí klavírního výtahu. To byla tehdy evropská novinka. Náš kapelník Nademlejnský obstaral klavírní výtah opery, provedl příslušné škrty s dirigentem onoho představení a v Orbisu v kontrolní místnosti si sedl vedle mne, vedle hlavního zesilovače, který jsem já podle měřících přístrojů moduloval a podle pokynů kapelníka Nademlejnského buď zeslabil, nebo zesiloval modulaci tak, aby nedošlo k přetížení. Tímto způsobem vysílání jsme zabránili přerušení vysílání selháním vysílače a celá opera byla tehdy vysílána bez jediného poruchy.“¹⁰⁷

Úspěch přenosu předčil všechna očekávání. Kvalita zvuku byla na tehdejší podmínky velmi dobrá a posluchači ve svých dopisech nadšeně sdělovali, že „bylo rozumět každému slovu“. Byli okouzleni nejen přenosem vlastní opery, ale také šumem hlediště, laděním nástrojů, dramatickým tichem před zazněním prvních hudebních tónů... Rozhlas zde poprvé prokázal svou schopnost přenášet zvukový obraz vzdálených dějů a událostí. Šlo však stále „jen“ o pasivní přenos zvuku, bez přítomnosti redaktora – reportéra, který by posluchačům událost přiblížil, popsal prostředí a komentoval to, čeho je očítým svědkem. Hlasatel přenos ze studia pouze ohlásil a po ukončení jej odhlásil. To, že hlasatel je spojujícím článkem mezi pořadem (resp. událostí) a posluchačem, bylo ještě zatím zcela neuvědomělé. Přednost měla zvukovost, slovo průvodce událostí nebylo ještě doceněno.

Již 14. února byl do vysílání zařazen přenos Dvořákovy Rusalky, o tři dny později Beethovenův Fidelio a vzápětí přenos čtyřapůlhodinového představení Wagnerova Lohengrina. V dalších dvou měsících přenášel Radiojournal z Národního divadla deset oper a od září do konce roku 1925 dalších čtrnáct oper, z nich devět českých, tři německé a dvě italské.¹⁰⁸ Nebylo náhodně, že k přenosům byly voleny opery: na rozdíl od činoherních představení nevyžadovaly žádné dramaturgické úpravy s ohledem na specifiku auditivního přenosu – hudba a zpěv promlouvaly k posluchači dostatečně srozumitelnými výrazovými prostředky.

Po tak úspěšné technické zkoušce (která byla vysoce oceněna i v zahraničí) byl nový strašnický vysílač přijat a od 21. února 1925 zahájil pravidelný provoz.

Po prvních operních přenosech z Národního divadla zahájil Radiojournal také přenosy ze Smetanovy síně Obecního domu. Avšak zatímco u vedení Národního divadla se setkal s porozuměním, v Obecním domě nastaly nečekané potíže.

Vrchní stavební rada Zlatník totiž nechtěl dovolit, aby byl mikrofon umístěn na pódiu nebo v jiném místě, kde by byl ze sálu vidět. Po různých návrzích připustil, aby byl mikrofon spuštěn od stropu koncertního sálu a ukryt v napodobenině lampy. Ale akustické zkoušky prokázaly, že i při různých výškách zavěšení mikrofonu je příjem celého orchestru nevyrovnaný, některé nástroje převládaly a jiné zanikaly. Mikrofon byl proto při prvním přenosu umístěn do okna budovy a až několik zkušebních poslechů přesvědčilo správu Obecního domu, že je nezbytné umístit mikrofon na příhodnější místo – za dirigenta. Pak již byl výsledek v uspokojivé kvalitě.

A. J. Patzaková k těmto potížím trpce poznamenává: „*Nebylo jednoduché ani samozřejmé přesvědčit rozhodující činitele městské správy, že je daleko důležitější, aby tisíce posluchačů slyšely věrně zachycený výkon umělecký, nežli otázka, zda mikrofon esteticky ruší či neruší vzhled Smetanovy síně.*“¹⁰⁹

Po nalezení vhodného řešení se mohl konat první pokusný přenos ze Smetanovy síně: 11. května 1925 při něm zazněly v podání České filharmonie Smetanovy symfonické básně Blaník a Tábor z cyklu Má vlast. Pokusné vysílání skončilo úspěšně, a proto se 15. května uskutečnil první přenos celého filharmonického koncertu, který byl uváděn v rámci Mezinárodního festivalu moderní

Přenos Dvořákovy Rusalky z Národního divadla – v pozadí operatér J. Vlach (1925)

hudby. V následujících dnech byly přenášeny další festivalové koncerty. V nové sezoně od září do konce roku 1925 bylo uvedeno celkem čtrnáct koncertů. Vysílány byly většinou v neděli v mimořádných časech.¹¹⁰ Dne 3. června 1925 byla přenášena z karlínského divadla Varieté poprvé Smetanova Prodaná nevěsta. V rozhlasu zazněla slovensky – v podání hostující opery Slovenského národního divadla pod vedením Oskara Nedbala.

Přenosy, jimiž Radiojournal zároveň do určité míry řešil i nedostatečné prostorové vybavení svých studiových pracovišť v Orbisu, se v roce 1925 staly nejprogressivnější metodou rozhlasové práce. Rozhlasový mikrofon byl ovšem přítomen již nejen u operních představení nebo koncertů z Národního divadla, Obecního domu, Varieté, Lucerny, Alhambry a dalších míst. Tematika přenosů se rozšířila a funkce kulturní a osvětová byla doplněna funkcí informativní. Dne 21. června 1925 Radiojournal informoval posluchače v přímém přenosu o slavnostním položení základního kamene k budově České techniky v Praze-Dejvicích. Ani zde však ještě nebyl přítomen reportér – jeho úloha zatím nebyla objevena. Ale posluchači byli spokojeni: slyšeli všechny projevy, hudbu i šum shromážděného davu. Nevadila jim ani prázdná místa v průběhu přenosu v těch okamžicích, kdy se událost nijak výrazně zvukově neprojevovala. Byli však nadšeni, že mohou být přítomni – byť „jen“ svým sluchem, který jim ale přes veškerou nedokonalost přenosů umožňoval vytvořit si vcelku živý a reálný akustický obraz probíhající události. Z kavárny hotelu Passage na Václavském náměstí byla vysílána taneční hudba (první přenos 31. srpna a v následujícím týdnu se přenosy zábavné hudby vysílaly „po programu“ třikrát týdně). O Vánocích (25. prosince) byl vysílán z karlínského chrámu sv. Cyrila a Metoděje koncert chrámové hudby (jako doprovod při zpívání mši); církevní hudba pak byla vysílána pravidelně každou neděli dopoledne a o svátcích.

Velkého ocenění se Radiojournalu dostalo za první přenos projevu prezidenta republiky T. G. Masaryka při oslavách vzniku republiky 28. října 1925, který prezident pronesl v audienční síni Pražského hradu k předsedovi Národní rady československé Prokúpkovi. Projev byl současně reprodukován ve Smetanově síni Obecního domu, kde byli shromážděni ostatní členové Národní rady.

V průběhu roku 1925 odvysílal Radiojournal celkem 35 oper z Národního divadla, 27 koncertů ze Smetanovy

síně a 14 jiných přenosů.¹¹¹ Stal se tak největším propagátorem a šířitelem vážné hudby.

Zpočátku se zdálo, že scéna Národního divadla a dalších kulturních institucí je rozhlasovým posluchačům otevřena dokořán a požadované kulturní, vzdělávací a osvětové poslání Radiojournalu tím dostává nový impuls. Počáteční vstřícné porozumění vedení Národního divadla však záhy vystřídala obava, že rozhlasové přenosy by mohly vést ke snížení počtu návštěvníků, a tím k ohrožení jeho existence. Restriktivní opatření vyvolané obavami ze snížení návštěvnosti na sebe nenechalo dlouho čekat – intendantní rada Národního divadla rozhlasové přenosy zastavila a všem hercům zakázala účinkování v pořadech Radiojournalu. Připravovaný přenos slavnostního představení Smetanovy Libuše, uváděné v předvečer výročí skladatelova úmrtí 11. května, se již neuskutečnil. Následovala složitá vyjednávání, jejichž výsledkem bylo odvolání zákazu – prozatímně do konce roku 1925. Radiojournal se však musel ve smlouvě z 25. května zavázat, že z Národního divadla bude vysílat jen čtyřikrát do měsíce, za každý přenos zaplatí tisíc korun (později tři tisíce) a nebude vysílat premiéry. Přenosy z Národního divadla pak byly obnoveny po vynucené přestávce 29. června¹¹². Podobné dohody byly uzavřeny i s dalšími kulturními institucemi. Vynucenou přestávku využil Radiojournal k přenosům z divadla Varieté, odkud odvysílal šest operních představení (například Verdiho Trubadúra pod řízením slavného italského skladatele Pietra Mascagniho).

Přímé přenosy zvýšily vážnost rozhlasového vysílání a přestože poskytovaly „jen“ pasivní zvukový obraz události (tzv. zvukovou fotografii), přispěly neobyčejně ke zvýšení atraktivnosti programové nabídky. Nabídky totiž to, co dosud žádné jiné médium – zprostředkovat důležitou nebo zajímavou událost již v jejím průběhu a umožnit posluchačům spoluúčast. Svou aktuálností zvýšily autoritu Radiojournalu ve veřejnosti a zároveň předznamenaly jeho kvalitativní proměnu ze zajímavé technické atrakce ve významnou kulturní a společenskou instituci. Zatím však šlo stále o převážující funkci reproduktivní – o pouhý pasivní akustický obraz, o zvukový dokument zprostředkovaný rozhlasovou technikou.

Přenosy se staly důležitým zdrojem inspirace k rozvoji vlastní tvůrčí produkce, zejména v oblasti reportážní tvorby. Zároveň přinesly velmi cenné zkušenosti

pro další náročnější rozhlasové experimenty, bez nichž by vývoj technické i programové stránky rozhlasu nebyl možný.

Mezinárodní spolupráce

V červnu roku 1925 se zástupci Radiojournalu zúčastnili první mezinárodní konference rozhlasových organizací, která se konala na pozvání BBC v Londýně. Na této konferenci byla založena Mezinárodní rozhlasová unie (Union Internationale de Radiodiffusion – UIR) se sídlem v Ženevě, v níž Radiojournal získal zastoupení v předsednictvu.

Na konferenci byl především nastolen problém rozdělení rozhlasových vlnových délek pro jednotlivé stanice tak, aby se vzájemně nerušily. Na základě přijatého usnesení byla v červenci svolána do Ženevy porada techniků rozhlasových organizací sdružených v UIR, která se zabývala rozdělením kmitočtů pro 87 vysílacích stanic. Byla zřízena technická komise, v níž měl Radiojournal zastoupení, jež zpracovala konkrétní návrh, tzv. ženevský plán. Po mezinárodní zkoušce vysílačů obdrželo Československo na následující konferenci UIR v září 1925 pět vlnových kmitočtů – tři pro již vysílací stanice (Prahu, Brno a narychlo sestavenou stanici v jedné z kanceláří Poštovní nákupny z náhradních dílů strašnické vysílačky – kmitočet byl požadován pro připravované vysílání Bratislavy) a dva pro stanice budoucí. Na základě dohody byla vysílače ve Strašnicích přidělena nová vlnová délka – 408 m.

Přijetí československé rozhlasové společnosti do UIR a její aktivní účast při jednáních svědčí o respektu a mezinárodním uznání, jež si získala již během několika prvních let činnosti. Radiojournal obdržel jedno místo v radě Unie a jedno v její technické komisi a v Ženevě si zřídil vlastní kancelář.

Zahájení pravidelného vysílání pro děti

Rok 1925 se zapsal do dějin rozhlasového vysílání pro děti, které bylo zahájeno 1. září. Je spojeno se jménem Jana Vavříka, redaktora dětské rubriky v Národní politice, který ve vysílání vystupoval pod pseudonymem Strýček Václav. Na základě svých pedagogických zkušeností s dětmi (původním povoláním byl učitel) dokázal především formou přátelského, laskavého rozhovoru získat pro vysílání nejen dětské posluchače, ale i dospělé. Připravoval pro děti besídky, soutěže, reagoval

na jejich dotazy a podněty z dopisů. Dokázal ve vysílání dokonce využít loutkových představení divadla Umělecké výchovy na Vinohradech.¹¹³ Ohlas jeho relací byl tak velký, že Radiojournal ve spolupráci s ministerstvem školství začal brzy uvažovat o zahájení pravidelného vysílání pro školy.

Se zahájením nového školního roku bylo také započato s vysíláním dlouho připravovaného prvního jazykového kurzu – francouzštiny. V programovém věstníku Radiojournalu byly k tomuto kurzu otiskovány jednotlivé cvičné lekce.

Rozvoj slovesného uměleckého programu

Také slovesný umělecký program vykročil kupředu, byť stále ještě nesmělymi krůčky. V září Radiojournal angažoval šéfa činohry Vinohradského divadla **Jaroslava Kvapila**, který posluchačům nabídl několik samostatných scén a jednání z divadelních her i celých činoherních představení. Nešlo ale o přenosy z divadel, jako tomu bylo u opery. Činohry totiž vyžadovaly pro auditivní přenos speciální a náročnou režijní adaptační a dramaturgickou úpravu jednotlivých děl – činohra na jevišti je mnohem více vázána na vizuální kontakt s divákem než opera. Kde na jevišti stačilo k vyjádření myšlenky nebo dramatického aktu gesto, tam vznikalo ve vysílání nesrozumitelné prázdné místo. Vše, o čem informuje divák v hledišti zrak, muselo být v rozhlasovém podání nahrazeno nějakým zvukem, slovem, dynamikou, rytmem či zabarvením hlasu. Proto byly první činohry pro vysílání nastudovány s herci přímo v rozhlasovém studiu.

Jaroslav Kvapil vybíral hry, které byly postaveny zejména na dialogu menšího počtu postav. Ke zvýšení dramatického efektu byla postupně některá díla doplněna hudebním doprovodem. Odvysílána byla například scéna z Rostandova Cyrana z Bergeracu, 2. jednání z Vrchlického Noci na Karlštejně či Wildeova dramatická báseň Salome, doplněná Massenetovou operní hudbou.¹¹⁴

K nastudování několika veseloher využil svých mnohaletých hereckých a režijních zkušeností také hlasatel Adolf Dobrovolný.

Na přípravu vysílání jedné z rozhlasových her pod jeho vedením vzpomínal Karel Koníček: „Když jsem počátkem roku přišel jednoho dne do studia v Orbisu, našel jsem tu kolem mikrofonu podivnou společnost. Vypadala jako

kroužek spiritistů, kterým předsedal hlasatel Dobrovolný. To se vysílala jedna z prvních činoher. Dobrovolný, starý divadelní praktik a režisér, který sám upravoval hry pro rozhlas, rozsadil účinkující kolem mikrofonu a každému dal do ruky nějaký předmět, aby kromě mluveného slova mohl vyrábět ještě potřebné doprovodné zvuky. Takto vysílané hry, zpestřené zvukovými efekty, se posluchačům velmi líbily a pochvalovali si je i v četných dopisech.“¹¹⁵

Pravidelných recitačních relací, které Adolf Dobrovolný pořádal každé pondělí od 19.15 hod., se účastnili i významní umělci našich předních scén – mezi prvními Růžena Nasková, František Matějovský, Jaroslav Hurt, Eva Vrchlická, Bedřich Karen. Petr Kříčka byl prvním básníkem, který v rozhlasu recitoval své básně z rukopisu. Tyto literární pořady značně zvyšovaly úroveň slovesného uměleckého programu. Ukazovalo se, že potřeba básnického slova je v rozhlasu stejně významná jako potřeba hudby.

Rozvoj zpravodajské funkce

V listopadu 1925 již Radiojournal také prokázal značnou zpravodajskou pohotovost, když pravidelně v den průběhu voleb do poslanecké sněmovny a senátu (15. listopadu) informoval posluchače o jejich průběžných výsledcích v jednotlivých krajích. Hlášení z oblastních volebních místností byla po 16. hodině telefonicky předávána do ČTK. Zde byl v jedné místnosti instalován mikrofon, propojený telefonní linkou s kontrolní místností v Orbisu, odkud byl signál po úpravě přenášen k vysílači. Volební výsledky posluchačům četl v hodinových intervalech až do půlnoci redaktor ČTK František Soldán. Při této akci si rozhlas ověřil jednu ze svých základních specifických vlastností, kterou předznamenal již přenos z boxerského utkání na Letné – informovat posluchače okamžitě, bez uzávěrky, s maximální pohotovostí. Poprvé tak rozhlas vědomě předstihl tiskovou žurnalistiku a vytvořil základ pro pozdější aktuální a kontinuální politické zpravodajství.

Zpravodajský charakter měly také zprávy o stavu vod na českých řekách, které byly do vysílání zařazeny od listopadu, a meteorologické zpravodajství.

Vznik tzv. německého rozhlasu

V roce 1925 přistoupil rozhlas rovněž k **pravidelnému vysílání pro československé občany německé**

národnosti. Takzvaný „německý rozhlas“ byl zahájen 25. října 1925. Jeho program byl tvořen především přednáškami, recitacemi v podání herců německého zemského divadla, četbou z děl německých autorů i českých prací přeložených do němčiny. Slovesný program byl doplněn hudebním vysíláním, na němž se zpravidla podíleli hudebníci a pěvci opery německého divadla. Zpočátku německý rozhlas vysílal pro předplatitele třikrát týdně, v úterý, pátek a v neděli, v následujícím roce již každodenně. Zvláštní pozornost byla věnována kulturnímu životu německé menšiny v Československé republice.

Závěrem

Rok 1925 znamenal kvalitativní i kvantitativní rozvoj rozhlasové programové tvorby. Po překonání první euforie z úspěšného radiotelefonického přenosu zvuku si vedení Radiojournalu začalo uvědomovat společenskou odpovědnost nového média. Rozhlas přestal být považován „jen“ za zajímavou technickou atrakci a začal být chápán, byl jen pozvolna, za důležitý prostředek masového působení. Přestože nové podněty pro zkvalitnění rozhlasové práce přinášel především rozvoj techniky, stále častěji se začínala prosazovat také konceptní programová hlediska.

Požadavek vysoké umělecké úrovně rozhlasového vysílání a snaha vidět rozhlas zejména jako prostředek osvěty a lidovýchovy zaměřovaly pozornost rozhlasových průkopníků především na oblast hudebního programu. Šlo přitom téměř výlučně o hudbu klasickou, zábavná hudba byla přehlížena.

Přestože se nám z dnešního hlediska může jevit tato koncepce jako naivní a (jak se v dalších letech ukázalo) neudržitelná, je třeba vedení Radiojournalu ocenit za to, že rozhlas přes těžko překonávané ekonomické obtíže nesklouzl k laciné komerci (jako tomu bylo v řadě jiných zemí v Evropě) a otevřel nejširšímu okruhu posluchačů dveře do koncertních sálů a divadel, pomohl seznámit je s nejušlechtilejšími hodnotami odkazu klasiky světové, české a slovenské hudební tvorby a vykonal pro osvětu a rozšíření kulturního rozhledu našeho obyvatelstva více, než by byly schopné všechny kulturní a vzdělávací instituce.

Na druhé straně nelze nevidět, že do značné míry bylo podceněno slovesné vysílání (samozřejmě také vzhledem k technickým podmínkám a ekonomickým možnostem).

Zcela stranou zájmu vedení Radiojournalu stála publicistika a zpravodajství bylo víceméně považováno za nutné zlo. Z tohoto důvodu vedení rozhlasu nevyvinulo téměř žádné úsilí pro to, aby byl přehodnocen diskriminační požadavek státu, že monopol na tvorbu rozhlasových zpravodajských pořadů je výlučně v kompetenci Československé tiskové kanceláře a Radiojournal slouží jen jako technický mezičlánek k jejich zprostředkování posluchačům. Nicméně první zpravodajské pokusy naznačily, že proklamovaná nadstranickost a nepolitičnost rozhlasu bude prodělávat již v nejbližším období zatěžkávací zkoušku. Za kulturním programem rozhlasu se již připravovaly vlivné politické síly, které pochopily, že kdo ovládá rozhlas, ovládá zároveň významný prostředek působení na veřejné mínění.

Poznámky

¹ Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918–1938). Praha, Libri 2000, s. 194.

² Podrobněji tamtéž, s. 422.

³ Someš, Jaroslav: Reorganizace společnosti Radiojournal v roce 1925. In: Kapitoly z dějin rozhlasu 1. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1964, s. 205.

⁴ Čornej, Petr–Pokorný, Jiří: Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce. Práh, Praha 2000, s. 48.

⁵ Kárník, Zdeněk: c. d., s. 512.

⁶ Tamtéž, s. 522.

⁷ Blíže Kovářík, Vladimír: Proměny rozhlasové publicistiky I. SPN, Praha 1982.

⁸ Radiojournal, roč. 3, 1925, č. 1.

⁹ Koniček, Karel: Prožil jsem život v rozhlase. In: Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1966, s. 7–8.

¹⁰ Radioamatér, roč. 1, 1923, č. 1, s. 25.

¹¹ Do dnešního dne se ale nedochovalo mnoho exaktních pramenů, které by počátky rozhlasového vysílání u nás přesně a věrně dokumentovaly. Většina informací je obsažena především ve vzpomínkách pamětníků, které se tak pro nás stávají jedním z hlavních informačních zdrojů.

¹² „Radioslavia“ (stanovy společnosti a komentář). In: Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu 2. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1964, s. 219.

¹³ Běhal, Rostislav: Vývoj české rozhlasové reportáže I. (1923–1938). Čs. rozhlas, Praha 1962, s. 26.

¹⁴ „Radioslavia“ (stanovy společnosti a komentář). C. d., s. 219.

¹⁵ Viz např. Běhal, Rostislav: Vývoj české rozhlasové reportáže, c. d., s. 24.

¹⁶ Hubička, Jiří: Miloš Čtrnáctý aneb Dvě rozhlasová hesla. Rozhlasová práce, 1991, č. 1, s. 70.

¹⁷ Podrobněji Maršík, Josef: Spolek českých žurnalistů a Radiojournal. Referát na semináři SRT a katedry žurnalistiky IKSŽ dne 25. dubna 2002. Připraven k tisku ve sborníku.

¹⁸ Radioamatér, roč. 1, 1923, č. 1, s. 25.

¹⁹ O úloze Spolku českých žurnalistů při zakládání rozhlasové společnosti podrobněji Běhal, Rostislav: O lidské paměti, o spolku žurnalistů, o legendách a mýtech. Svět rozhlasu, 2001, č. 5, s. 31–32.

²⁰ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali. Rukopisné vzpomínky. Nепublikovaný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu.

²¹ Hubička, Jiří: c. d., s. 71.

²² Čtrnáctý, Miloš: c. d., s. 11.

²³ Tamtéž, s. 12.

²⁴ Tamtéž, s. 13.

²⁵ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu. Nепublikovaný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu, s. 17.

²⁶ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 13.

²⁷ Tamtéž, s. 14.

²⁸ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 18.

²⁹ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 17–18.

³⁰ Podrobněji např. Běhal, Rostislav: O lidské paměti..., c. d., s. 32–33.

³¹ Akcionářky filmové společnosti Miloše Havla, bývalé majitelky mlýna, manželky jednoho z prvních hlasatelů rozhlasového studia v Brně a matky pozdější hlasatelky rozhlasového studia v Moravské Ostravě.

³² Hubička, Jiří: c. d., s. 72.

³³ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 9.

³⁴ Patzaková, A. J.: Prvních deset let československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935, s. 18.

³⁵ Smlouva společenská. In: Prameny k dějinám Čs. rozhlasu 1. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1970, s. 50.

³⁶ Běhal, Rostislav: O lidské paměti..., c. d., s. 31.

³⁷ Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993, s. 8.

³⁸ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 11.

³⁹ Ročenka posluchače rozhlasu. Praha 1934, s. 45.

⁴⁰ Neznámé slovo „multiplikátor“ bylo následující den v Národní politice nahrazeno formulací „hudba slyšena je po celém hledišti vycházející z osmi mluvičů, rozdělených po celém sále“.

⁴¹ Pacovský, Jaroslav: c. d., s. 17, 18.

⁴² Radiojournal, roč. 1, říjen 1923, č. 2, s. 21.

⁴³ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 37.

⁴⁴ Radiojournal, roč. 1, říjen 1923, č. 2, s. 10.

- ⁴⁵ Pacovský, Jaroslav: c. d., s. 18.
- ⁴⁶ Koniček, Karel: c. d., s. 13.
- ⁴⁷ Pacovský, Jaroslav: c. d., s. 19.
- ⁴⁸ Tamtéž, s. 19.
- ⁴⁹ Koniček, Karel: c. d., s. 8.
- ⁵⁰ Tamtéž, s. 9.
- ⁵¹ Podle Běhal, Rostislav: Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu. Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, Praha 1996, s. 60, 61.
- ⁵² Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d.
- ⁵³ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 23.
- ⁵⁴ Hubička, Jiří: c. d., s. 76, 77.
- ⁵⁵ Ježek, Vladimír: Cesta k národním povstaleckým vysílacům. In: Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1967, s. 148.
- ⁵⁶ Koniček, Karel: c. d., s. 10.
- ⁵⁷ Tamtéž, s. 11.
- ⁵⁸ Burda, Alois: Československý rozhlas ve veřejné službě. In: Patzaková, A. J., c. d., s. 707.
- ⁵⁹ Podle záznamu natočeného v březnu 1974 Jaroslavem Wintrem.
- ⁶⁰ V té době (1925) se však již počet platících koncesionářů zvýšil natolik, že společnost byla z prodeje koncesí dostatečně ekonomicky zajištěna.
- ⁶¹ Koniček, Karel: c. d., s. 14.
- ⁶² Továrna vyráběla rozhlasové elektronky zn. Miniwat; později, pod firemním názvem Philips, se zaměřila zejména na výrobu rozhlasových přijímačů. Elektronky vyráběla pod názvem Philips Miniwat. Spolupracovala s holandskými pracovišti na vývoj a výrobu rozhlasové techniky.
- ⁶³ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 29, 30.
- ⁶⁴ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 24.
- ⁶⁵ Podle vzpomínek ing. Eduarda Svobody: Studia Čsl. rozhlasu. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 915 a dále.
- ⁶⁶ Patzaková, A. J.: c. d., s. 52.
- ⁶⁷ Tamtéž, s. 52.
- ⁶⁸ Strašnická stanice vysílající na vlně 415 m sehrála významnou úlohu v revolučních dnech května 1945.
- ⁶⁹ Pravidelné vysílání pro německé posluchače Radiojournalu bylo zahájeno 25. 2. 1925 (Ježek, Vladimír: c. d., s. 158), od 7. 2. 1926 toto vysílání převzal vysílač ve Strašnicích.
- ⁷⁰ Ročenka posluchače rozhlasu, c. d., s. 91.
- ⁷¹ Patzaková, A. J.: c. d., s. 60.
- ⁷² Koniček, Karel: c. d., s. 17, 18.
- ⁷³ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 45.
- ⁷⁴ Tamtéž, s. 18.
- ⁷⁵ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 112.
- ⁷⁶ Druhý doplňovací návrh ministerstva pošt č. 12313-XI-25 (odpověď na připomínky ministerstva financí). Státní ústřední archiv, fond MPT, karton 18.
- ⁷⁷ Usnesení ministerské rady o reorganizaci Radiojournalu v Praze dne 9. března 1925. Státní ústřední archiv, fond MPT, karton 18.
- ⁷⁸ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 115.
- ⁷⁹ Československá pošta, telegraf a telefon, roč. 7, 1925, č. 4, s. 82.
- ⁸⁰ Tamtéž, s. 116.
- ⁸¹ Tamtéž, s. 116.
- ⁸² Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu, c. d., s. 65.
- ⁸³ Ježek, Vladimír: c. d., s. 149.
- ⁸⁴ Radiojournal, roč. 3, 1925, č. 8.
- ⁸⁵ Patzaková, A. J.: c. d., s. 22, 23.
- ⁸⁶ Tamtéž, s. 30 a dále.
- ⁸⁷ Lidové noviny, 1. 12. 1923.
- ⁸⁸ Podle dr. J. Racka v Lidových novinách z 20. 3. 1937. In: Rozhlasová práce, 1963, č. 11, s. 168.
- ⁸⁹ Čtrnáctý, Miloš: c. d., s. 53, 54.
- ⁹⁰ Ježek, Vladimír: c. d., s. 155.
- ⁹¹ Čtrnáctý, Miloš: Naše programy (v) RJ. Radiojournal, roč. 3, 1925, č. 2, s. 1.
- ⁹² Tamtéž, s. 1.
- ⁹³ Čtrnáctý, Miloš: Do letního období. Radiojournal, roč. 3, 1925. In: Patzaková, A. J.: c. d., s. 44.
- ⁹⁴ In: Hubička, Jiří: c. d., s. 77 a dále.
- ⁹⁵ Za zábavnou lehkou či populární hudbu byl ovšem považován například žánr valčíků nebo výběry z baletní hudby.
- ⁹⁶ Patzaková, A. J.: c. d., s. 45.
- ⁹⁷ Tamtéž, s. 40 a dále.
- ⁹⁸ J. D. Richard-Durdil později pracoval v redakci rozhlasového časopisu Radiojournal, kde vedl rubriku „Slyšel jsem“ pod pseudonymem Hunter.
- ⁹⁹ Přehled prvních přednášek viz Patzaková, A. J.: c. d., s. 49, 50.
- ¹⁰⁰ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 24.
- ¹⁰¹ Např. Koniček, Karel: c. d., s. 22–26, Kovářík, Vladimír: c. d., s. 24, 25.
- ¹⁰² Náš nový atelier a rozšíření programu. Radiojournal, roč. 2, 1924, č. 4, s. 32, 33.
- ¹⁰³ Patzaková, A. J.: c. d., s. 54.
- ¹⁰⁴ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 74.
- ¹⁰⁵ Podrobněji Koniček, Karel, c. d., s. 32–34.
- ¹⁰⁶ Tamtéž, s. 33, 34.
- ¹⁰⁷ Winter, Jaroslav: Člověk, který byl u toho. Mladá fronta, 19. 5. 1973.
- ¹⁰⁸ Patzaková, A. J.: c. d., s. 83.
- ¹⁰⁹ Tamtéž, s. 68.
- ¹¹⁰ Tamtéž, s. 82.
- ¹¹¹ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali, c. d., s. 110.
- ¹¹² Pacovský, Jaroslav: c. d., s. 44.
- ¹¹³ Blíže Kovářík, Vladimír: c. d., s. 34.
- ¹¹⁴ Patzaková, A. J.: c. d., s. 88.
- ¹¹⁵ Koniček, Karel: c. d., s. 45.